

HÍRMONDÓ

RENDSZERES KÖZÖS TANULÁS

Közös tanulás a Hegedűsben a Mincha/Maariv ima előtt ill. után
(ld. a körzet honlapján és a heti körlevelekben)

Hétfő: Rabbi Zeév Paskesz: *Mit üzen a Tóra ezen a héten?*
Kedd: Rabbi Schöner Alfréd: *Izrael eszmevilága*
Szerda: Rabbi Darvas István: *Fejezetek a Talmudból*
Csütörtök: dr. Oláh János: *Témák a zsidó folklórból*

ŐSZI-TÉLI ÜNNEPEINK ÉS EMLÉKNAPJAINK (2018-2019 / 5779)

ROS HÁSÁNÁ / RAJS HÁSONO	2018.szeptember 10-én és 11-én / tisri 1-2
JOM KIPPUR	2018.szeptember 19-án / tisri 10
SZUKOT / SZUKAJSZ	2018. szeptember 24 – október 2 / tisri 15-23
SMINI ÁCERET/ SMINI ÁCERESZ	2018.október 1-én / tisri 22
SZIMHÁT TORÁ / SZIMHÁSZ	2018.október 2-án / tisri 23
TAJRO	
HANUKA	2018.december 22-30 / kisleév 25 – tévét 2
TU B'SVÁT	2019. január 31-én / svát 15
PURIM	2019. március 1-én / ádár 14
PÉSZACH	2019. március 31. – április 7. / niszán 14-22 (mázkir: április 7-én)

(a konkrét imaidőket megtalálja a körzet honlapján)

A zsinagóga vallási, kulturális, oktatási és szociális céljait támogató
alapítványunknak számlaszáma: **11713005-20607867**

A BZSH Hegedűs Gyula utcai Zsinagóga számlaszáma: **11707024-20405287**

TARTALOMJEGYZÉK

Ros Hásáná-Jom Kipur	1
Izrael 70 éves	3
Amikor az ostromlott Jeruzsálem sorsa megpecsételődött	4
70 év, 70 fa: Izrael és Magyarország találkozása	5
Herzl élete	6
Jom Háácmáut, Izrael függetlenségi napja	7
Történelmi tett?!	8
A zsidóság örök!	13
70 éves dr. Schöner Alfréd – Mazal tov!	16
Körzeti események – hírek	18
21. századi Hanukkai csoda Zsidófokon	20
Spánn Gábor – Achtzig – bis hundert und zwanzig!	22
Lajtai Ági néni	24
A szegedi Új zsinagóga rehabilitációja	25
A szegedi Zsinagóga művészettörténeti helye	26

Ez a lapszám a MAZSÓK pénzügyi támogatásával készült.

Kiadja a Hegedűs Gyula utcai körzet • Felelős kiadó: Müncz László
 Felelős szerkesztő: dr. Várnai György • Nyomdai munkálatok: Váreg Hungary Kft.
 • A nyomtatott kiadvány szövegeket tartalmaz, kérjük ne dobja ki.

Békés, áldott, örömteli Új Esztendőt kívánunk
שנה טובה תכתבו ותחתמו

SCHÖNER ALFRÉD:

Ros Hásáná- Jom Kipur 2018 – 5779

Nagyünnepi imádságunk egyik legszebb gondolatát ajánlom
híveink figyelmébe.

„Emet, ki Átá hu Dáján...” magyarul:

„Szent igaz, Te vagy Alkotónk!
 Ismered a szív hajlamát. Hisz húsból, vérből valók.
 Az ember létalapja por, s a vége por.
 Élte árán szerzi élelmét, múlandó és a tö-
 rékeny cseréphez hasonlatos.
 Mint a fű elhervad, mint a bimbó elfony-
 nyad, mint az árnyék elsuhan.
 Mint a felhő szétfoszlik, mint a szellő elillan.
 Mint a füst eloszlik, mint az álom elszáll.”
 (Hevesi Simon fordítása)

Ünnep idején vajon mi érzékeltethetné jobban az emberi lét
mulandóságát, mint az imaköltő imént idézett néhány veretes
sora.

Szóljon az ünnepi tanítás. Ünnepi tanítás a számokról, a be-
tükről, a számok, a betűk üzenetéről.
 Vannak történelmi számok, melyeknek üzenet értékük van.
 Ha azt mondom 1526, az évszám önmagáért beszél.
 Ha azt mondom 1848, az évszám önmagáért beszél.
 Ha azt mondom 1948, és még hozzáteszem Izrael Állam meg-
alakulása, az évszám önmagáért beszél.
 Ha azt mondom 1956, az évszám önmagáért beszél.
 Ha azt mondom 1990, az évszám önmagáért beszél.
 Ha azt mondom szeptember 11, és hozzáteszem ikertornyok
lerombolása, az évszám önmagáért beszél.
 Sorjáznak előttem a számok, torlódnak a dátumok, a történe-
lem részei. Példázatomat mégsem a történelemből merítem,
hanem a mindennapokból, a mindennapok történetéből.

folytatás a 2. oldalon →

1.

1991 késő őszén, egy verőfényes késő délutánon, szinte néhány perccel azelőtt, hogy a nap aranyló korongját a távoli messzeségben magához ölelte a Földközi- tengeri hullámáradat, családommal sétáltam a Dizengoff-al párhuzamos újonnan épített tengerparti sétányon, amely egészen Jaffo-ig húzódik ma már, s éreztem, hogy a sós víz lehelete nem csak a bőrömig hatol el.

Ez jóval korábban volt, mint az éveken keresztül tartó gyáva merényletek áradata. A sétány vonzotta az érdeklődőket, egymást követték az attrakciók. Gyengécske festményeket árult egyik helyen egy új orosz bevándorló. Odébb alkalmi zenészekből verbuválódott zenekar szórazottatta a nagyérdeműt. Amott ügyes kezű grafikus 15 sékelért rajzolta le az érdeklődőket, természetesen profilból. Egy helyen azonban nagyon sokan voltak. Valakit, valamit körülvevett a tömeg. Odasodródtam és érdeklődtem, itt mi történik. A feltett kérdésemre adott válasz egyetlen akkor még ismeretlen szó volt csupán: *henna*. Nem ismertem mit jelent ez a kifejezés. Ma már persze én is tudom, mint mindenki, hogy ez a tetoválás egy jellegzetes formája. A bőrbe itt nem égetik a betűk szám kombinációit, hanem ráfestik. Persze formákat, emberi alakokat, esetleg állat képét, vagy bármit, amit a kedves vendég óhajt.

Negyvenes férfi ült a székre és jellegzetes akcentusával azt mondta, hogy neki számot fessenek a felső karjára. Mégpedig egy nagy **m** betűt kötőjellel és az **1972**-es számot. Az ún. „művész” előkészítette a „terepet” és szép lassan, mintegy jól begyakorlott mérnök, gyönyörű **m** betűt kerekített, majd utána a kért számot: **1972**. A mű elkészült, és a magamfajta érdeklődő kérdéssel ostromolta a karját tetoválásra felajánló férfit: vajon mi ez, vajon mi a betű és a szám összefüggése. Az első asszociációm az volt, talán az **m** betű Münchent jelenti, **1972** pedig az olimpia évét, amikor palesztin terroristák nemcsak izraeli sportolók életét oltották ki, hanem majdnem az olimpiai eszmét is felrobbantották.

A válasz meglepő volt. Az **m** betű nem Münchent jelenti, hanem Moszkvát, és 1972 nem a szörnyű emlékü olimpia végét, hanem e negyven körüli ember alijázásának évét. 1972-ig számos kísérlete volt, hogy Izraelbe vándoroljon, megtagadták tőle. 1972-ben kivándorolhatott.

Kivándorlása előtt néhány héttel meghalt az édesapja. Egyik nap még Moszkvában mondta a kádist, a másik nap már Tel-Avivban. S miért e szám – kérdeztem én. Elhangzott a válasz: emlékezésből és kegyeletből.

Emlék és kegyelet.

Megrendített akkor és ott ez a két szó, és magyarázatot is vártam. Hősünk édesapja Kárpátaljáról származott. Sok tízezer sorstársával együtt őt is elvitték a haláltá-

borba, s a karjára betű és szám kombinációját égették. Újsütetű ismerősöm, aki egyébként történelemtanár volt, a következőt mondta: az ókori barbárnak nevezett Rómában megbélyegezték a tolvajt. Homlokára két betűt véstek: **c** és **f**, azaz cave furem.

Magyarul: *vigyázz, tolvaj!*

A barbárnak mondott Rómában a tolvajt megbélyegezték. A modernnek és haladottnak tartott Európában a zsidót bélyegezték meg. Karján és a lelkében. Én – mondtam újsütetű ismerősöm – kegyeletből festettem a karomra e számot emlékeztetőül. És addig marad ott, amíg én – mondta enyhe mosollyal – el nem távolítom.

2.

A másik szám, amelyről most szólok nektek, a másik évszám 2004 és a helyszín dél-Magyarország egyik legszebb kisvárosa, Hódmezővásárhely. Valamikor nagy zsidó közösség élt ott, sorsuk ugyanaz lett, mint a teljes vidéki zsidóságé.

Jó néhány évvel ezelőtt azonban e helyen rendbe hozták a zsinagógát kívülről, belülről és nem vívóterem, nem uszoda, nem technika háza, sőt még csak nem is könyvtár, hanem az, ami volt, zsinagóga. Az újraavatási szertartáson az a megtiszteltetés ért, hogy mint a községkerület egykori rabbija, szólhattam a jelenlévőkhöz. Beszédemet a helyi közösség kis létszámú, élő és aktív helyi közösség hitközségi elnökének szavai követték. Személyes hangvételi hozzászólása meghatározó volt. Az ő gondolatát kölcsönzöm most. „Helyreállítottuk a zsinagógát – mondta, és benne a frigyszekrényt, az örökmécset és az egykori zsinagógai padokat.”

A FELÚJÍTOTT HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI ZSINAGÓGA

A számokkal ellátott zsinagógai padokat. Azt a padot is, amelyen a 145. szám látható. Ezen a helyen ült áldott emlékű édesapám – mondta ő. Most is itt látom magam előtt, büszke vagyok, hogy a fia lehettem, büszke vagyok, hogy mellette ülhettem. Szeretnék ezután odaülni a 146. sorszámmal ellátott padra ahol gyermekkoromban ültem. Érezni fogom magam mellett édesapámat, a szülői áldó kezet, és mindazt, amit ő adott nekem, amit ők adtak nekünk.

Ismét az emlékezés és a kegyelet érzete hatotta át a fohászokkal teli falakat.

Értettük a perc üzenetét, a feladatot, amely az utódokra vár.

Emlékezni, emlékeztetni, a kegyelet magasztos eszméjét átörökíteni az utódoknak. A történelem emlékezte beleégett az emberi testbe és belefagyott az emberi szívekbe. A kegyelet fennkölt érzése ébren tartja a lelkiismeretet és üzen az utókornak.

Zsinagógákat kell rendbe hoznunk, közösségeket kell építeni, újraépítenünk!

A hagyományos formák és az új kihívások harmóniáját kell megteremtenünk!

A XXI. század elején a múltjára méltán büszke és a jövőjét kereső új generáció tevékenységét támogatnunk!

A Margitsziget fái alatt nemrég újból olvastam a legszebben író magyar költő fennkölt szavait. Így hangzik:

„Kinek az ég alatt már senkije sincsen,
Ne féljen, felfogja ügyét a Jóisten” (Arany: Toldi, 7. 1)

Nekünk az ég alatt még vannak temetőink, vannak iskoláink, vannak otthonaink, van családjaink. A Jóisten pártfogolja ezt az ügyet, és a magyarországi zsidóság nagy lehetősége, felelőssége, hogyan viseli gondját jelenének, hogyan talál vissza őseinek hitéhez, hogyan erősíti a lankadó kezet, segíti a rászorultat, és megfogatkozva és időnként megtörtén, de valóra váltja az elődök álmait.

Ilyenkor, nagyünnepeinken a zsidó hagyományok szerint nyitva a Nagy Könyv.

Bele íratik, majd megpecsételtetik minden ember sorsa az Örökkévaló akarata szerint.

אבינו מלכנו צור ישראל וגואלו

Mennyei Atyánk, Világ Alkotója Izrael Szirtje és Megváltója! Tekints le reánk a magasságokból, fogadd el elhangzott és elhangzó imádságainkat!

Atyánk Királyunk!

Nyisd meg az ég kapuit imádságaink előtt, s írd be bennünket az Élet Könyvébe!

כתיבה וחתימה טובה

Egészségben, nyugalomban, békében eltöltendő újévet kívánok valamennyiünknek!

IZRAEL 70

Izrael 70 éves

A körzetünkben sokan vagyunk olyanok, akik tavaly töltötték be, az idén töltik be, vagy jövőre fogják betölteni 70. születésnapjukat. Tehát akik egyidősek Izraellel.

Izrael születésnapja, vagy ahogyan hivatalosan nevezik a Függetlenség napja, jár hó 5., amely ebben a polgári évben április 19-re esett. Körzetünkben előző este, április 18-án tartottunk egy nagyszabású koncertet, amelyen Klein Judit és Haverim (barátok) nevű együttese varázsolta elének a csodát.

Mert, hogy csodálatos este volt, az biztos. Az előadók a nézőket (hallgatókat) a régi kor, mondhatnánk ókor zenéjétől eljuttatták napjaink muzsikájáig. Klein Judit és

„haverjai” a Közel-kelet zenei motívumait nagyszerű előadóművészi tehetséggel hozták el hozzánk Budapestre. Az est egyik csúcspontja volt a „Jerusálájim sel zahav” című dal, amelyet a közönség együtt énekelt a művészekkel, s amelyet ritkán tapasztalható vastapssal jutalmazott.

S nemcsak az előadást tapsolta meg, hanem Izraelt is éltette ezzel.

Izraelnek szüksége van a gallutra, s a gallutban élők számára is zsidó államunk jelenti a biztonságot.

Boldog születésnapot és boldog jövőt Izrael! Neked és általad önmagunknak!

Amikor az ostromlott Jeruzsálem sorsa megpecsételődött

„Amikor az ostromlott Jeruzsálem sorsa megpecsételődött, amikor már látták a zsidók az égő, pusztuló Szentélyt, akkor szökött ki a városból Johanan Ben Zakaj rabbi, hogy biztosítsa a zsidóság túlélését a szétszórás évezredeire. Javnében iskolát alapított, ahol ő és tanítványai megalkották a Szentély nélküli, a Tórára alapozott rabbinikus zsidóságot; és a szombat megtartotta a népet, mert a nép megtartotta a szombatot. Ez a rabbi, aki még látta állni a Templomot, azt tanította, ha egy facsemetét ültetsz éppen akkor, amikor hallod, hogy megérkezett a Messiás, fejezd be, ültess el a facsemetét, és csak utána menj a Messiás köszöntésére.

A történelmi korok elmúlnak, a fák megmaradnak. Nem törekszenek semmire, nem akarnak eljutni sehová, állnak a helyükön, és a történelem őrzőiként figyelnek. A fák a folytonosság szimbólumai. A zsidó nép a faültető Johanan Ben Zakaj segítségével túlélte a száműzetés két évezredét, és újjáalapította az Államot. Újra itt vagyunk immár 70 éve. A folytonosság biztosított. Johanan Ben Zakaj szavainak engedelmességgel, mi újra fát ültetünk.

A diaszpóra, ahonnan én jövök, és ahová nemsokára visszatérek, szintén itt van, és a lelkünk egy darabja itt marad Izraellel. Ma 35 facsemetét ültetünk el, majd a másik hazánkban, Magyarországon újabb 35-öt. A kétszer 35 fa a 70 éves évfordulót köszönti, a diaszpóra és Izrael együvé tartozását szimbolizálja. A mi kettős kötődésünk egészen addig fennmarad, amíg el nem jön az, akire a faültető rabbi is várt, és mi, zsidók évezredek óta várunk itthon és otthon egyaránt. De amíg eljön, addig óvjon bennünket Izrael szirtje és védelmezője: Áldott vagy Te, Örökkévaló, hogy megéltünk engedelmedet ezt a napot.”

Ezt a rendhagyó beszédet nem mondta el végül Heisler András, a MAZSIHISZ elnöke a Córá erdőben a Keren Kajemet Leiszraellel (KKL-JNF) közösen szervezett faültetés alkalmával.

Daniel Atar, a KKL-JNF elnöke méltatta Heisler András ötletét, hogy a két országban fele-fele arányban ültessék el az Izrael eddig eltelt hetven évét jelképező hetven fa-

RON LUSZTI, CFÁTI MAGYAR NYELVTÉRÜLETRŐL SZÁRMAZÓ ZSIDÓSÁG EMLÉKMŰZEUMÁNAK IGAZGATÓJA
– FOTÓ: SALAMON SÁRA

csemetét, és a két ország közti kapcsolat fontosságát, a magyar származású apósát és a Debrecenben tanuló gyermekét említette meg. Kifejtette az Izraelen kívüli zsidó közösségekkel fennálló szoros kapcsolatok fenntartásának fontosságát: „Még ma is, 70 évvel Izrael megalapítása után, a cionizmus történelmi szerepe és ereje változatlan maradt a zsidó nép számára. Izrael állam nemcsak biztonságos a turbulens időkben is, ez a világ minden zsidójának az otthona, és minden zsidónak része van benne – mondta. – A fák, amelyeket ma ültetünk el itt Izraelben, szimbolizálják a következő generációk iránti mély elkötelezettségünket. Ha nem mi

ültetünk, holnap, ültetnek majd a sarjaink.”

A KKL-JNF és a magyarországi zsidó közösség közötti együttműködés lehetőséget teremt a magyarországi természet ápolására, ahol a KKL-JNF szakértelme olyan területeken is kamatozhat, mint a víz- és az erdőgazdálkodás, a tűzvédelem és az elsivatagosodás elleni küzdelem, az egész világon. A KKL-JNF a tudásmegosztást a mezőgazdaság területén az elsivatagosodás elleni küzdelemben, Kenyában, valamint az erdősítés területén Olaszországban és Boszniában is gyakorolja.

HEISLER ANDRÁS, A MAZSIHISZ ELNÖKE BESZÉDET MOND A CÓRÁ ERDŐBEN – FOTÓ: SALAMON SÁRA

DANIEL ATAR, A KKL-JNF ELNÖKE – FOTÓ: SALAMON SÁRA

ESZTER MIRON, A JERUZSÁLEMI MAGYAROK SZÖVETSÉGÉNEK ELNÖKE
– FOTÓ: SALAMON SÁRA

Eszter Miron, a jeruzsálemi magyarok szövetségének elnöke a fák elültetése előtt felelevenítette, hogy ez a föld temetője lett a haláltáborok borzalmai után vele együtt ide települt fiatalok egy részének, kortársai közül sokan életüket áldozták új hazájukért az 1948-as első arab-izraeli (Függetlenségi) háborúban. Arra is felhívta a figyelmet, hogy éppen ezen a helyen alapítottak parkot tizenöt évvel ezelőtt Scheiber Sándor, a Budapesti Rabbiképző Intézet egykori vezetője emlékére.

Ron Lusztig, cfáti Magyar Nyelvterületről Származó Zsidóság Emlékmúzeumának igazgatója arról emlékezett meg, hogy Izrael földjén már évszázadokkal ezelőtt kezdtek letelepedni a Magyarországról érkezők, akikről még Mikes Kelemen is megemlékezett leveleiben. A modern Izrael alapításából is kivették a részüket a több hullámban érkezett magyar ajkúak, kezdve a szigorúan vallásos jeruzsálemi

magyar házaktól Petach Tikva megalapításáig, a magyarok által létrehozott hetven településtől a helyi kultúrában és gazdaságban játszott kiemelkedő szerepükig.

A felemelő beszédek után Lastofka János, a Tel-avivi Magyar Nagykövetség első beosztottja mondta el a faültetők imáját.

A rekkenő hőségben szép számmal voltak jelen izraeli magyar ajkúak, és Eran Zavadi erdész segítségével elültettük jókedvvel, békével a 35 terebinthus (pistacia palaestina) fát, ami egy bibliai növény (Mózes 1. 12:6, 13:18, 14:13). A rendezvény 35 facsemete elültetésével folytatódik Magyarországon.

Vadász Éva

Forrás: Az Újkelet
2018.03.22-i száma

70 év, 70 fa: Izrael és Magyarország találkozása

Május 6-án, vasárnap beteljesült egy nemes gondolat: Izrael 70 éves jubileumát egyszerre ünnepelje meg a két ország.

Pár héttel korábban a MAZSIHISZ, a Keren Kayemet L'Israel és az izraeli magyar képviselet együttműködésében Izraelben került sor 35 fa ültetésére, Május 6-án a budapesti Szent István parkban további 35 fát ültettek.

A szimbolikus eseményre megtelt a park fiatalokkal és idősebbekkel, számos zsidó szervezet sátrakat emelt, és izraeli zene töltötte meg a közeli és távoli teret egyaránt.

Herzl élete

Herzl Tivadar nevének vagy tevékenységének említése nélkül Izrael Állam születéséről, vagy „születésnapjáról” beszélni – nem hiteles. Hiszen ő volt az önálló zsidó ál-

lam megálmodója. Ezért az alábbiakban röviden bemutattuk Herzlt, bár kevesen lehetnek, akik nem ismerik őt. Emlékét őrzi a Dohány utcai zsinagóga előtti tér neve is.

Theodor Herzl, azaz Herzl Tivadar, a cionista mozgalom megalapítója 1860. május 2-án született Pesten. Jómódú középosztálybeli családból származott, egyik unokatestvére Heltai Jenő volt. A család 1878-ban Bécsbe költözött, a neológ légkörben nevelkedett Herzl az ottani jogi karon tanult, később mérsékelt sikerű drámákat írt és újságíró lett.

Párizsi tudósítóként megdöbbentette a Franciaországban erőre kapó antiszemitizmus, amelyet tovább szított a Dreyfus-ügy (ebben egy zsidó katonatisztet fogtak koholt vádakkal perbe), illetve hogy 1895-ben az antiszemita demagóg Karl Luegert választották Bécs polgármesterévé.

Herzl az antiszemitizmust sokáig társadalmi kérdésnek tekintette, amelyet a zsidók asszimilációja megoldhat. Idővel aztán meggyőződésévé vált, hogy ezt csak elkerülni lehet, méghozzá úgy, ha a zsidók saját államukba vándorolnak ki. (A zsidók imáikban évszázadokon át könyörögtek a visszatérésért Jeruzsálembe, az Oroszországból kivándorolt zsidóság az 1800-as évek végén már alapított mezőgazdasági telepeket Palesztinában.)

1896-ban írta meg *Der Judenstaat* (A zsidó állam) című röpiratát, ebben így fogalmazott: „A zsidókérdés nem társadalmi vagy vallási, hanem világpolitikai kérdés, amelyet a civilizált nemzetek világtanácsának kellene megoldania, és csak ez a szervezet oldhatja meg.” A politikai küzdőterre is kilépett, politikusokat, pénzembereket mozgósított a zsidó állam létrehozására, a cionista gondolat támogatására.

A török szultán nem fogadta, de Szófiában zsidók százzal ünnepelték, Londonban profetikus megjelenésével és fellépésével nyűgözte le hallgatóit. Herzl Bécsben megindította a cionizmus hetilapját, majd 1897 augusztusában Baselben megszervezte a Zsidó Világkongresszust.

A világ zsidóságát képviselő 200 küldött kimondta: „a cionizmus arra törekszik, hogy Izrael földjén hazát teremtsen a zsidó nép számára”. A programban szerepelt zsidó földművesek és munkások telepítése Palesztinába, az egyes országok zsidóságának egyesítése szövetségekben, a zsidó önérzet fejlesztése és ápolása s előkészítő lépések a cionizmus céljait elősegítő kormányzati intézkedések érdekében.

Létrehozták a cionisták szervezetét, melynek elnöke Herzl lett. A mozgalom nevét arról a Jeruzsálem melletti

dombról kapta, amelyen a hagyomány szerint Dávid királyt eltemették, a név átvitt értelemben az egész egykori hazát jelentette.

Herzl évente újabb cionista kongresszusokat szervezett, tárgyalt a szultánnal (aki megtagadta Palesztina átengedését a zsidóknak), a pápával és a német császárral. Nagy-Britanniától egy a Sínai-félszigeten alapítandó zsidó telephez kért támogatást, a britek azonban Ugandát javasolták e célra. A terv az 1903-as kongresszuson heves ellenállásba ütközött, a küldöttek többsége ragaszkodott a Szentföldön létrehozandó zsidó hazához.

Halálhírét megdöbbenéssel fogadta a korabeli zsidóság: csak 44 éves volt, amikor 1904. július 3-án váratlanul elhunyt Bécsben. Holttestét végakarátának megfelelően Izrael állam megalakulása után Jeruzsálembe vitték, és a róla elnevezett Herzl-hegyen kialakított Nemzeti Panteon díszsírhelyén temették el. Izraelben 2004 óta a zsidó naptár szerinti születésnapja a Herzl-nap.

Forrás: az Újkelet

יום העצמאות

Jom Háácmáut, Izrael függetlenségi napja

„Legyen áldott az Örökkévaló a Világ Alkotója, aki életben tartott bennünket, aki megtartott bennünket és engedte számunkra, hogy megérjük a mai napot!”

A régi mondás úgy tartja, a „cseppben benne van a tenger”. Így tehát kis mozaikokat szeretnék feleleveníteni, figyelmetekbe ajánlani. Ezekből a mozaikokból kirajzolódik az a kép, ahogy látjuk, látom Izrael Államát.

Nem olyan régen, egy viszonylag fiatal, tragikus sorsú, ember az űrbe szállt. Ő volt Izrael első asztronautája.

És felülről az űrből, amikor lenézett a nagy sűrűségbe, látott egy zöldellő, hatalmas oázis, ahol minden zöld volt, minden virágzott.

És mikor megkérdezte társaitól, akik járatosak voltak a galaktika kutatásban, hogy mi az a világítóan, melegítően, áldóan, a mélységig hatoló zöld szín, azt válaszolták, amit ott lent a sűrűben látsz, az a sziget - Izrael.

Ha azt mondod szirénahang és egy perc néma felállás, emlékezés a holocaustra, emlékezés az elmúlt évtizedek tragikus hőseire, hősi halottaira, akkor ez Izrael.

Ha örömtüzeket, tűzijátékot látsz, az is Izrael.

Hogyha elmész a Jád Vásem múzeumba, ahol szörnyűségek sokaságát eleveníti fel a modern tudomány, s elhagyva a borzalmak és emlékek e szörnyű világát, abból kilépve kitérülködik eléd a csodálatos színben pompázó Jeruzsálem, igen ez Izrael.

Ha a legújabb statisztikai adatokat idézed, majd kilenc millio lakosa van Izraelnek. Zsidók és arabok. Igen ez Izrael.

Tóra tanulás B'né B'ráktól Jeruzsálemig, világi tudományok Jeruzsálemtől Haifaig, a negevi Ben Gurion Egyetem-től a Bár Ilán Egyetemig, a Techniontól a Nobel díjig, igen ez Izrael.

Ha a héber nyelvet hallod a maga zeneiségében, harsány mivoltában, jókedvében, igen ez Izrael.

Ha kibucba mész és látod ezeket a szent lelkületű embereket átszöve a modern kor szellemével és mindenütt sok-sok gyermeket, igen ez Izrael.

Ha meglátod a Siratófalat és érzel valamit a Végtelenből, ha megérinted a Kotelt, és úgy érzed, hogy közel van hozzád az Örökkévaló, igen akkor ez Izrael.

Amikor repülőgéppel szállsz oda, és a tengeri út után meglátsz egy virágzó szigetet, és hogy autófolyamok áramlanak az autópályákon mindenütt mélyen alattad,

igen ez Izrael.

Ha önvédelmi háborúkról hallasz és beszélsz rokonnal, baráttal, testvérrel, aki nemcsak a holocaust éveit élte át, hanem az elmúlt háborúkat is, azt mondod igen ez Izrael.

Te, aki ebbe a templomba jársz évtizedek óta, és együtt imádkozol velünk itt e helyen, és kiejtetted a szót, ami majd három évtizede ebben az országban még tilos volt.

אבינו שבשמים צור ישראל וגואלו

És beszéltél arról, amiről nem volt szabad, s kimondtad azt, amit mindannyian éreztünk, akkor tudtuk, hogy a gondolat közepén ott áll az a fogalom Izrael.

Akkor csak suttogva szóltunk róla, csak lelkünk mélyén pezsgett a szó, amikor még gondolkodni is tilos volt, igen, az volt Izrael.

Amikor imádkozunk, és imádságunk nyelvében visszanyúlunk a múltba, azt mondjuk, igen ez Izrael.

Amikor látjuk a fejlődést, és a feszültséget, a terror-cselekményeket, s a másik oldalon az örömet a szombati áhítat lélek-andalító magányában, amikor látjuk izraeli testvéreinket, a mieinket, ahogy küzdenek a jelenért, a holnapért, mindannyiunkért, azt mondjuk, igen ez Izrael.

Amikor látod a mosolygós tekintetet és a fáradt redőzött homlokot, amikor látod az örömet és látod a mindennapok gondját, azt mondod, igen ez Izrael.

Amikor azt mondod, hogy Közel-Kelet és demokrácia, mondhatnók a Közel-Kelet egyetlen demokráciája, akkor ez Izrael.

Alig egy emberöltővel ezelőtt még titokban hallgattad az izraeli rádió, a Kol Jisráél magyar nyelvű adását. Ma-napság nézed az interneten az Izraeli Televíziót, s lassan nem is csodálkozol, hogy immáron harmadszor e rövid néhány évtized alatt a Maccabi Tel-Aviv kosárlabda csapata, „végig veri” Európát, és szinte hihetetlen módon Moszkvában – 6000 szurkoló előtt – kivívta a Bajnokságok Európa Kupája győzelmet, igen, ez is Izrael.

Amikor elesett embert látsz, és látod a megértő tekintetet, amikor nem ismered azt a szót, hogy kiközösítés, hanem azt vallod, befogadás, amikor azt látod, hogy szeretet és azt hallod, hogy tolerancia és elfogadod a másságot, igen ez Izrael.

Amikor azt látod, hogy kinyitják a kapukat, és azt mondják, hogy „jöjjetek csak nyitva lesz a ház” akkor igen, ez Izrael. Amikor hívnak, és amikor jössz, amikor látogatásra mész, amikor imával fohászkodsz, igen ez Izrael.

Amikor imáinkban ott jártunk, és amikor először letettük

folytatás a 8. oldalon ➔

oda a lábunkat, s lelkünk az ősök szellemét idézte, valami olyasmit éreztünk, ami egyedi és megismételhetetlen, igen ez Izrael.

Hogy Magyarországon, szülőföldeden élsz, a te jogod és lehetőséged. Becsületesen élni, dolgozni itt e honban.

Imáidban, vagy tetteidben azonban ott van Izrael. A lehetőség, amely mindannyiunk számára adott.

A visszatérés, a hazatérés.

Jom Háácmáut napján, a függetlenség 70. évfordulóján, itt e közösségben is imádkozunk, úgy illik. Szálljon fohászunk és zárjuk e gondolatsort.

A mozaikok csillogó, néha megkopott, színekben villódzó, de néha töredezett összehatása a jelen valóságát és a jövőt körvonalazó összképét sejteti. Igen, ez is Izrael!

„Mennyei Atyánk Világ Alkotója, add, hogy meghallgatásra találjon fohászunk, add, hogy meghallgatásra találjon lelkünk minden egyes rezdülése, és legyen Izraelnek, az egész világnak osztályrésze a béke, a nyugalom, a megértés és a szeretet!”

Schöner Alfréd

KITEKINTÉS

Történelmi tett?!

ZARÁNDOKÚT PRÁGÁBA

Ahogy az elmúlt években ez már hagyománnyá vált kilépkben, a tavasz folyamán, Lag Baomert követő vasárnap háromnapos zarándokútra indult egy busznyi hittestvérünk a Csáky Zsinagóga elöl.

Az úti cél ezúttal Prága volt. Hogy miért éppen Csehország fővárosa? Erre is választ adott az a rövid idő, amit házon kívül töltöttünk.

A ZSIDÓSÁG RÖVID TÖRTÉNETE CSEHORSZÁGBAN

Cseh fővárosban a zsidók valószínűleg már a X. században letelepedtek. Ekkor már kaptak letelepedési engedélyt zsidó kereskedők Cseh és Morvaország területén.

A prágai zsidó gettó, amely közel 800 éven át fennállt, zsidó menekülteket fogadott Spanyolországból, Ausztriából, Morvaországból, amikor onnan elűzték őket. Prágában a zsidók nagy szabadságot élveztek, így például saját városházával rendelkeztek. Valószínűleg IV. Károly király által adományozott piros alapon sárga Dávid csillagos zászló volt az első olyan szimbólum, amely a Mogen Dóvidot, a zsidó közösség képviselőjét fejezte ki.

1541-ben a Habsburg dinasztia trónra kerülésével kiűzték a zsidókat az országból, de tíz év elteltével visszatérhettek. Igaz, hogy megkülönböztető öltözeteket kellett viselniük.

II. Rudolf és Mátyás király idejében már elhagyhatták a gettót, szabadon utazhattak, földtulajdont szerezhettek, olyan polgári foglalkozásokat űzhettek, mint orvos, bankár, amelyre korábban nem volt módjuk.

Az ellenreformáció idején ismét fellángolt az antiszemitizmus.

A prágai zsidóság aranykorát a XVI-XVII. századra teszik. Ekkor élt Maharal, azaz Jehuda Lőw ben Becalél rabbi, a Gólem megalkotója.

1745-ben Mária Terézia uralkodása idején kiűzik a zsidókat Prágából, de 3 évvel később nagy adó lefizetése után visszaengedik őket.

A XIX. század végén már 140.000 zsidó élt Cseh- és Morvaországban, de 1899-ben egy klasszikus vérváddal alátámasztott per után ismét magasra csaptak az antiszemitizmus hullámai...

1933-ban Hitler hatalomra kerülésével Ausztriából, Németországból és Magyarországról sok zsidó menekült az 1918-ban kikiáltott Csehszlovákiába.

A terület zsidó lakossága létrehozott egy ernyőszervezetet, amely a helyi zsidó közösség érdekvédelmét volt hivatott ellátni. Ennek határozata szerint a zsidóknak lojalitásnak kellett lenniük az államhoz, ugyanakkor joguk volt önmagukat zsidóként meghatározni, irányíthatták a zsidó belügyeket és az oktatást. Így virágzott a zsidó kultúra, zsidó iskolák nyíltak meg.

Ekkor az összlakosság 3,5%-át tették ki a zsidók. Ez a helyzet állt fenn egészen a II. világháborúig.

A háborút követően sok zsidó alijázott Izraelbe. Csehszlovákia az elsők között ismerte el Izrael Államot. Jelenleg mintegy 7.000 zsidó él Csehországban.

ÚTON PRÁGÁBA

A Budapestről való 550 kilométeres távolságot kényelmes autóbusszal 6,5 óra alatt tettük meg.

Az egyik „technikai” megállásunkat felhasználtuk a cseh

zsidósággal kapcsolatos ismereteink bővítésére. Szlovákiát elhagyva, cseh földön néhány tíz kilométert megtéve, lehajtottunk az autópályáról, s megálltunk egy órára Mikulovban.

Az újkor korai szakaszában, kb. 1550-es években épült az a zsinagóga, amelyet 1689-ben bővítettek ki, s amely mai formáját 1719-1723 között barokk stílusban nyerte el.

A zsinagóga belsejének közepén, egy négy oszlopon álló, a mennyezeten egyesített építmény áll. Ez talán az egyetlen ilyen művészi megoldás Csehországban. A templombelső gazdagon díszített, márvány jellegű oszlopokon nyugszik, héber vallási szövegekkel dekorált. Természetesen a földszint a férfiak, az emelet a nők elhelyezésére szolgált.

Bár a második világháború alatt az épület nem rongálódott meg jelentősen, és 1987-1989 között javításra szorult, majd 2010-14-es időszakban 35,5 millió cseh CZK (mai áron számolva mintegy 450 millió Ft) összegű további felújításra került sor. Az emelten már 1995-ben múzeumot létesítettek, 2014-ben a ma is látható rabbi Lőw és a zsidó tanulás Morvaországban c. kiállítást rendeztek be.

AZ ELSŐ ESTE – A VÍZPARTI PRÁGA

Hersch Tamás dr. javaslatára csoportunk létszámának több mint a fele 2 órás hajókirándulást tett a Moldván (Vltaván), ahol a folyómenti Prága esti arculatával ismerkedtünk. Prága este is nagyon szép város. (nem akarunk összehasonlítást tenni Budapest esti városképével, mondjuk, egészen más).

MÁSODIK NAP – A ZSIDÓ PRÁGA

Tulajdonképpen ezen a napon 8-9 óra állt rendelkezésünkre, arra, hogy Prága „pesti oldalával” ismerkedjünk. Egyáltalában nem meglepő az olvasó számára, ha a délelőtti program a prágai „Józsefváros” azaz Jozefov gyalogos bejárásával telt. Merthogy Jozefov, a zsidó negyed (nálunk a Dob utca – Király utca) helyszíne.

Hogy honnan kapta a nevét Jozefov? II. Józseftől, az ő tiszteletére nevezték el így, aki támogatta a zsidók egyenjogúsítását. Ekkor épült sok zsinagóga, köztük a Régi-Új, a Maisel, a Magas és a Spanyol zsinagóga.

Jozefov az óvároshoz kapcsolódóan, ahol ugyancsak sok zsidó élt, mintegy 9 hektáron terül el. A „zsidóváros” a 18. századig önálló városként élte mindennapjait. Iskolával, temetővel, bét dinnel. II. József olvasztotta össze őket.

A tehetősebb emberek elköltöztek innen és két-három generáció elteltével csak a szegények maradtak itt. Ezzel Prágának ez a kerülete veszélyes résszé vált. Ekkor a helyi népességnek csupán 40%-a maradt zsidó vallású.

A 19. század végén, a 20. század elején lerombolták a rossz hírű részeket, és a közelben új, fényes városrészt építettek az egykori zsidó város köré. Ekkor kezdték rendbe hozni a közép – és kora újkori zsidó várost, múzeumként.

A náciak az egykori zsidó épületeket raktárként használták.

A zsidó javakat egész Csehországból itt gyűjtötték össze. 60.000 zsidót hurcoltak el Csehországból Auschwitzba.

Idegenevezetésünket a zsidó negyedben David Kraus vállalta, aki – mint kiderült – nemcsak a prágai zsidó közösség egyik tagja, de a turisztikai üzletágban dolgozik. Zsidó szívvel és lélekkel, büszkén mutatta be a zsidónegyed látványait.

A RÉGI-ÚJ (ALT-NEU) ZSINAGÓGA

A XIII. században épült és a zsinagógák illetve a zsidónegyedben található 600 épület közül az egyetlen, amely „épen túlélte” a holokaust időszakát. A legenda szerint az angyalok óvták meg a pusztulástól, mivel a Mikdas, azaz az ősi szentély köveiből épült, s amikor majd eljön a Messiás, vissza kell szolgáltatni ezeket a köveket, hogy azokból újjá épülhessen a jeruzsálemi szentély. A valóságban, a közeli Szent Ágnes konvent emberei építették fel, de a zsidó közösség finanszírozta az építkezést.

Tudomásunk szerint a Régi-Új zsinagóga az egyetlen meglévő és működő gótikus stílusban épült zsinagóga Európában.

A MAISEL ZSINAGÓGA

A Maisel zsinagógát a XVI. szd. végén alapították, azóta háromszor építették át, legutóbb a XX. század elején. Ebben a zsinagógában látható a csehországi zsidóságot a X.-től a XVIII. századig bemutató kiállítás.

Személyes érintettségként mesélte az idegenvezető, hogy nagyapja ebben a zsinagógában tanult.

A SPANYOL ZSINAGÓGA

A látott zsinagógák közül ez a legdíszesebb. A zsinagógát a XIX. század közepén átépítették, de mór stílusjegyeit megőrizte.

Nevét a XX. században kapta. Belső díszítése is a szefárd hagyományokat őrzi.

1835-ben az un. reform közösség (ma konzervatív irányzat nevével illetnénk) imahelyévé vált. Orgona is szólt benne. Német nyelven folyt az imádkozás. Meg kell jegyeznünk, hogy ebben az időszakban a csehországi zsidóság 90%-a a reform irányzathoz tartozott.

1988 óta ismét működő zsinagóga. Ugyanakkor az emelten és a földszinten is kiállításnak is helyet ad.

Látogatásunkat megelőző hétfőn az Európai Unió A progresszív zsidóságért c. konferenciáját itt rendezték 500 résztvevővel.

A PINCHASZ ZSINAGÓGA

Az 1535-ben Horovitz nevű építész által épített zsinagóga ma múzeumként, pontosabban a cseh zsidóság emlékhelyeként működik (holocaust múzeum). 80.000, köztük 50.000 Auschwitzban elpusztított zsidó neve található a falakon.

folytatás a 10. oldalon ➔

A Pichasz zsinagógához földrajzilag kapcsolódik, szinte összenőtt vele a régi zsidó temető.

A XV. szd.-ban kezdték el használni, miután a zsidókat kötelezték arra, hogy a városon belül temessék el halottaikat. Az 1700-as évekig tartottak itt temetések. Ezen idő alatt több mint 100.000 ember nyughelyévé vált. Tizenkét réteg mélységben temettek itt. A rendkívül zsúfolt temető tele van jó állapotú sírkövekkel. Itt alálható Jehuda Lőw síremléke is.

A legenda szerint Lőw rabbi (más néven Maharal, 1512-1609) alkotta meg a Gólemet, azt az óriást, amelynek hatalmas jelentőséget tulajdonítanak. Lőw sírkövének csoportunk, főrabunk vezetésével a rabbi égi nyugalmáért imádkozott, és a többi látogató tiszteletben tartotta ezt a néhány perces megállást, mondhatnám tumultust.

Itt érdemes megemlékezni a Gólemről, az óriási, emberszerű, agyagból készült lényről, amelyet a híres rabbi kabbalista ismereteinek birtokában alkotott meg. A Gólem szájában papíron az emet (igazság) szót helyezték, s így dolgozott, utasításokat hajtott végre mindaddig, amíg ki nem vették a cédulát a szájából. Szombatra eltávolították a cédulát, hogy sabeszkor pihenessen. Vagy az emet szó első betűjét az alefet letörölték, s a maradék mt, amely a halott szó mássalhangzóit, meggátolta a Gólemet a cselekvésben. A legenda szerint a Gólem nem tud beszélni, saját akarata, céljai nincsenek, bizonyos utasításokat megért és végrehajt. Többen szerették volna megtekinteni a Gólemet, amely az Alt-Neu zsinagóga padlásán található, de ez eddig senkinek sem sikerült.

Találkozás a prágai zsidó hitközség képviselőivel

A délelőtti program a helyi zsidó hitközség székházában fejeződött be. Az ernyőszerűen működő prágai hitközség egyik vezetője, a felvidékről származó Frantisek Banyai alelnök magyarul köszöntötte a Csáky csoport részvevőit. Néhány szóban vázolta hitközségük jelenlegi tevékenységét. Megtudtuk, hogy ma Csehországban 7.000 zsidó él, amelyből 4.000 Prágában. Közülük 1.500 a regisztrált tag, s 5-600 fő jár a négy működő zsinagóga egyikébe. Két alapvető feladatot lát el a hitközség. Szociális ellátó rendszert tart fenn, s a zsidó oktatást irányítja. A vallás tanárait is a hitközség keretében képezik. Jelenleg három rabbi és néhány kántor működik Prágában.

Alkalmunk volt találkozni rabbi Mayerral, dr. Schöner Alfréd egykori iskolatársával, aki Izraelből érkezett azért, hogy az iskolai képzést segítse.

Az anyagiakat mindehhez az államtól visszakapott zsidó tulajdonosoktól származó ingatlanok üzemeltetése biztosítja. A zsidó múzeum, azaz a zsinagógák látogatóitól származó bevételek is a működés forrása.

A Csáky utcai zárándokutazók képviselői röviden tájékoztatták prágai hittestvéreinket a nálunk folyó vallási és oktatási tevékenységről, majd a találkozót ebéd követte.

A DÉLUTÁNI ÉS A HARMADIK NAPI PROGRAM

Az ebéd utáni városnézésre két kisebb csoportban került sor. David Kraus mellett egy prágai, magyar nyelven beszélő idegenvezető is rendelkezésre állt.

Dávid az óvárost, annak zsidó vonatkozású házait, a Károly hidat és végül a Jeruzsálem zsinagógát mutatta meg. Az óvárosról kiderült, hogy lakóinak többsége is zsidó volt, bár németül beszéltek.

Láttuk többek között Franz Kafka lakóházát is.

Óriási élményt jelentett a zsidónegyedtől relative távol eső, Jeruzsálem zsinagóga megtekintése. Az épület alapkövét „csak” 1898-ban rakták le. Eredetileg Jubileumstemple-nek hívták (a zsinagógát a császár uralkodásának 50. évfordulójára emelték). Építési irányultsága a mór stílusra emlékeztető art nouveau (Németországban neogótikusnak neveznék). Mai nevét a neki otthont adó Jeruzsálem utcáról kapta.

Őszintén szólva, a templom külső a szerkesztőt a budapesti Rumbach Sebestyén utcai zsinagógára emlékezteti. A belső kialakítás egy kicsit a Dohány utcai zsinagógánkra hajaz. Egészen különleges benyomást keltenek a karzaton található, egy – egy bibliai idézetet visszaadó gondolatok.

A női karzaton jelenleg egy, a zsinagóga 1948-1996. közötti eseményeit bemutató kiállítás található, amely megtekintése során találtunk magyar vonatkozást: az ötvenes évek második felében egy cseh rabbival kapcsolatos évfordulón három magyar rabbi is részt vett: Salgó László, Katona József és Fisch Henrik. Erről tanúskodik az egyik fénykép.

Az utazás harmadik napján, kedd délelőtt, a tervezettnél felül még egy úgymond világi programra került sor: a csoport tagjai úgy indultak a szálláshelyről az autóbusszal haza, hogy megálltak a „budai oldalon” található várnegyedben. Azok kedvéért, akik nem jártak még Prágában, annyit tegyünk hozzá, hogy Prágát is kettéosztja egy folyó, a Moldva, vagy cseh nyelven a Vltava. Az óváros és sok más kerület a sík területen található, míg a túloldal dombos.

Hogy mi található a várban? Mindenekelőtt a köztársasági elnöki palota, az államfő munkahelye. A több épületből álló komplexumot elsősorban kívülről volt alkalmunk megcsodálni. Idegenvezetőnk elmagyarázta, hogy melyekben található a munkaszobák, hol vannak a fogadótermek, hol adják át a kitüntetések.

S persze a várban található a Szent Vitus templom, a gótika egyik remeke, ahol királyokat szenteltek fel, eskettek és temettek. A templom, amely a XIV. szd. óta érseki központ, két részletben épült. A fő torony és a templom hátsó része a XVI.-XVII. szd.-ban, neogótikus stílusban épült. Az épületet, részben az Alfonz Mucha által készített, szecessziós stílusú gyönyörű ólomüveg ablakok díszítik.

Jártunk abban a gótikus-reneszánsz stílusú elnöki fogadóteremben, ahol a köztársasági elnök letette az esküjét,

s minden év október 28-án átadja a kitüntetéseket az arra érdemeseknek.

Az idegenvezető erről a teremről elmondta, hogy nem csak „jó” történt itt. Három alkalommal a történelem során büntetésből kidobtak az ablakon embereket (ez volt az un. defenetráció).

A várnegyedben ez után meglátogattuk az Arany utcácskát. Az utcában eredetileg huszonnégy, manierista stílusú ház állt; ezeket a vár őrzői számára építették a 16. század végén, a vár új északi falának felhúzása után, amikor II. Rudolf a helyet adományozott a várőrség íjászlakásai számára. Az íjászok azonban huszonnégyen voltak, és az adományozott telken nem fért el huszonnégy normális méretű ház, tehát a várvédőknek nagyon kis házacskákba kellett költözniük családotól. Az uralkodó megtiltotta a házak elidegenítését, miként azt is, hogy azokból (a várfalon) ablakot nyissanak a Szarvas-árokra.

Eleinte Íjászok utcájának nevezték, az aranyművesek később költöztek ide, amikor a várat már nem íjászok őrizték. Ez idő tájt még Aranyművesek utcácskájának hívták, ez rövidült idővel a ma is használt alakra. II. Rudolf halála után az előírások apránként enyhültek, és időnként el-elbontottak egy-egy házat – 1657-re már csak 14 maradt. Az aranyművesség divatja múltán az utca lakossága rendkívül tarkává vált: művészek, papok, szolgák laktak egymás mellett. Csehszlovákia felismerte a vár utolsó

megmaradt lakóházainak eszmei értékét, és átalakítási tilalmat rendelt el. Mivel azonban pénzt nem adtak az épületek állagának megóvására, az egyre romlott, és a környék nyomornegyeddé vált. A II. világháború után az utcát állami tulajdonba vették, azóta nem lakik bennük senki. 1950 körül a házakat felújították és élénk színűre festették.

Összességében nagyon tartalmas napokat töltöttünk Prágában, olyannyira, hogy a többség még egy további napot is igényelt volna ott.

ÚTBAN HAZAFELÉ

Néhányan azt szerették volna, hogy legyen lehetőségük csapolt sört inni még cseh földön. S mivel a buszvezetőnk – itt említsük meg a nevét: Horváth József (akivel már Olaszországban és Kassán is jártunk) nem ismert lehetetlent, lehajtott a Szlovákiába való belépést megelőzően az autópályáról, és egy kisvárosban ez a – mondjuk ki - kisebbség által felvetett kérdés is teljesült. Volt aki morgott egy kicsit ezért, de ez is belefért az összképbe.

Itt most pontot kellene tennünk. De a közúti előírások-meg a szükségletek – miatt hazáig néhányszor meg kellett állni. Így megszakítottuk utunkat Mosonmagyaróváron egy benzinkút melletti parkolóban. S mit csinál a zsidó zarándokcsoport? Ha itt az idő – minchát imádkozik. S mint vallási vezetőnk gondolja, igen nagy valószínűség szerint először fordult elő a soá óta, hogy zsidók minjában imádkozta minchát Mosonmagyaróváron. Ezt nevezhetjük akár történelmi eseménynek is.

Így aztán történelmet írtunk.

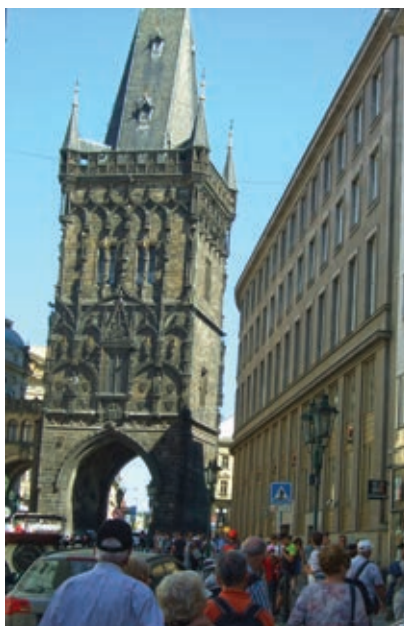
*Budapest, 2018. 06. 10.
Várnai György*

ALT-NEU ZSINAGÓGA

MAISEL ZSINAGÓGA, KIÁLLÍTÁS, XIX.SZD-I VÁROSKÉP

EGYKORI VÁROSKAPU

FRANZ KAFFKA SZOBRA

[folytatás a 12. oldalon →](#)

MAHARAL SÍREMLÉKE

JERUZSÁLEM ZSINAGÓGA, AZ EMELETEN KIÁLLÍTÁS, MAGYAR RABBOK IS

MAHARAL SZOBRA

JERUZSÁLEM ZSINAGÓGA

MIKULOV

PINCHAS ZSINAGÓGA, AZ ELHURCOLTAK NEVEI

PINCHAS ZSINAGÓGA

RÉGI TEMETŐ RÉSZLET

VÁR UDVARA

VÁRNEGYED, A KÖZTÁRSASÁGI ELNÖK FOGADÓTERME

VÁRNEGYED, ARANYMŰVESEG UTCÁJA, KAFFKA EGYKORI HÁZA

SPANYOL ZSINAGÓGA, DÁVID ID. VEZ

KITEKINTÉS

A zsidóság örök!

SZICÍLIA

Sokunk számára evidencia, hogy 1492 körül a zsidókat kiűzték Spanyolországból. Aztán Portugáliából is. Illetve választás elé állították őket: ha el akarták kerülni, hogy elhagyják hazájukat, ki kellett térniük hitükből, s el kellett fogadniuk a kereszténység alapértékeit.

Ennek – ha nem is egyenes – következménye, hogy többek között ma csodájára járunk a Portugál Zsinagógának Amszterdamban, hiszen – ha nem is közvetlenül – a „száműzetést” választók többek között az akkori Németalföldre kerültek.

Sokan jártunk Olaszországban, ott Róma, Milánó, Velence, Nápoly, Firenze a kedvelt úticéljaink. De a szerző (és felesége) számára első ízben adatott meg, hogy Európa egyik legdélibb részébe, Sziciliába eljusson. Ha nem is hosszabb időre, mint három napra. Ez persze csak arra volt elég, hogy néhány órára beleszagoljunk Catania, Syracuse, Palermo levegőjébe.

Szicília történelme – Európa egészéhez hasonlóan nagyon változatos, mondhatnánk viharos volt. A görögök az i. e. 8. században léptek partra Szicília szigetén, majd az évszázadok során több várost alapítottak a tengerparti területeken, például Siracusát, Agrigentót, Cataniát, Taorminát. A görögök után a rómaiak is bevonultak Sziciliára, és nem tágitottak többé. A viszonylag kiszámítható birodalmi létnek a Kelet-római Birodalom, vagyis Bizánc szétesése vetett véget. Következett mindenféle kaotikus népmozgás... A 9–11. században az araboknak sikerült tartósan fennhatóság alá vonni Sziciliát. Hogy a lakosság miként viszonyult az arab urakhoz, utólag már nem tudni, de Palermo városa alighanem most meleg szívvel gondol az arab mérnökökre, mert 2015-ben a palermói arab–normann épületeket a világörökség részévé nyilvánították. A birodalom nemcsak visszavágott, de terjeszkedett is, a normannok nemhogy Palermo, de a sziget szélénél sem álltak meg, a fiatal Szicíliai Királyság határai Albániáig és Afrikáig kitolódtak.

1861-ben Sziciliát az egyesített Olaszországhoz csatolták. Habár a lánglelkű déliek közül sokan lelkesedtek Olaszország egyesítésének gondolatáért, de rövidesen rá kellett jönniük, hogy a távol székelő király és államapparátusa a szicíliaiak szegénységére nem tud gyógyírt.

A sziget keleti részének történetében nemcsak a különböző nemzetiségek jövés-menése játszott jelentős szerepet, hanem a természet ereje is: 1693-ban olyan erejű földrengés rázta meg Kelet-Sziciliát, hogy az épületek nagy része összedőlt. Az idegenvezetők ezért is fogalmaznak úgy, hogy a földrengés után épült ilyen vagy olyan épület, hiszen ott

újrakezdődött az élet. Többek között Cataniában is.

Szerencsére az akkori tehetős felső-közép osztály adakozókedve nagy volt, s anyagi segítségükkel és közadakozásból sok épület újjászülethetett.

De az újjászületés nemcsak az épületekre igaz.

Syracusaban telepedett le valószínűleg az első zsidó kongregáció Sziciliában, miután ie. 135-ben, a Bar Kochba lázadást követően a zsidókat kiűzték Jeruzsálemből.

Ortygia szigete Syracuse egyik régi városrésze, amelyet már a középkorban is laktak. Találunk itt csodás palotákat, templomokat és házakat is. Sokukat újra-feltárták, miután sok évszázadokon át a felszín alatt rejtőztek.

Egyikük az a rituális fürdő, amely az egykori zsidó negyedben, a Giudecca-ban található. Valószínűleg a feltárt mikve felett egykor zsinagóga állt.

Amint tudjuk, a mikve ugyanolyan fontos szerepet játszik a zsidó vallási életben, mint maga a zsinagóga. Az alámerülés a hagyománytisztelő zsidó életben – mindenkor kiemelt szerepet játszott. (ezt más vallási háttérrel, de átvették a keresztény és iszlám valláskultúrában is). Erre már közel 2 és fél évezreddel korábbi időkből is találunk írásos nyomokat.

A syracusai mikve létrehozása a polgári időszámítás 6. évszázadi bizánci időkre tehető. Ennek történelmi háttéréhez tartozik az 598-ban kiadott pápai bulla, amelyben a római pátriárka megparancsolta a szicíliai püspöknek, hogy védelmezze a zsidókat az üldözésektől.

Egy forrás táplálta a mikve akkori 5 medencéjét. Az ásatásoknál középkori olajlámpákat is felfedeztek.

Ma a Szt. Fülöp katolikus templom áll az egykori zsinagóga helyén. Ez alatt, három emelet mélységben található az említett rituális fürdő. Mit tapasztal a látogató ma? Az egykori mikve felkeresése csak idegenvezetéssel lehetséges. Fizikailag sem egyszerű a le- illetve feljutás: egyenként mintegy 30-40 cm magasságú lépcsőfokokat kell megmászni a látogatónak. Már lefelé menet is hallható a forrásvíz moraja. A levegő nagyon párás. Jelenleg is ugyanaz a forrásvíz érkezik a fürdő helyére, amely a medencéket táplálta egykor.

Egy szinttel feljebb jelentős, nagy kiterjedésű labirintus rendszer található, amely a 2. világháború idején 10.000 embernek nyújtott menedéket. Ez az „óvóhely” összekötéssel bírt más templomokkal, valamint tengeri kijárata is volt.

Természetesen a fürdön kívül sok egyéb zsidó emlék található Syracusaban. Így többek között a Keresztelő Szent János templom helyén is zsinagóga állt egykoron. Sok ut-

[folytatás a 14. oldalon →](#)

canév tábla is őrzi az egykori zsidó negyed emlékét. A Bel-lomo múzeum udvarán pedig nagyméretű, héber feliratokat tartalmazó régi köveket mutatnak be az egykori zsidó városrész emlékére.

Mint megtudtuk, Syracuse óvárosában, Giudeccában a lakosság egynegyede, mintegy 5.000 család élt.

A 15. század végén Szicília spanyol fennhatóság alatt állt, így a szicíliai király spanyol nyomásra olyan rendeletet adott ki, amelyben kötelezte a zsidó vallásúakat, hogy vagy térjenek át a keresztény hitre, vagy akik erre nem voltak hajlandók, a sziget elhagyására kényszerültek. Így 1492-ben a szicíliai zsidó jelenlét szinte egyetlen éjszaka alatt megszűnt.

Az irodalom szerint a palermói zsidóság nagyobb volt a syracusainál. Az ottani mikve a 10. században épülhetett.

A zsidó negyedet sikerült megtalálnunk Palermóban, de részleteket sajnos – többek között az idő rövidsége miatt sem – fedezhettünk fel.

Személyes kapcsolatok útján megtudtuk, hogy Sziciliában nagyon kisszámú zsidó közösség létezik, az Palermóban található. Ugyanakkor ma ott sincs működő zsinagóga.

Manapság Cataniában és másutt is vannak olyan családok, akik az egykori kitért zsidók utódjainak tartják magukat, és vissza akarnak térni a zsidó hitre. Őket hívjuk anousimoknak.

Körülbelül egy évvel ezelőtt arról szóltak a híradások, hogy az olaszországi zsidó hitközség kezdeményezésére olyan egyezség jött létre a katolikus egyházzal, melynek

eredményeképpen egy katolikus templomot visszaadnak a palermói zsidó közösség számára. Nekünk csak az állítólagos helyét sikerült megtalálnunk. Ugyanakkor a helyi kis közösség vezetőjétől megtudtuk, hogy az átalakítási munkálatok még el sem kezdődtek. Előreláthatólag 2019-ben készül el és kerül átadásra a zsinagóga.

Ez utóbbi tény azt támasztja alá, hogy a sok megpróbáltatás ellenére, a zsidóság Sziciliában több mint ötszáz év szendregés után felébred.

CATANIA, JELLEGZETES KERÁMIÁK

MONREALE, ÉZSAIÁS PRÓFÉTA

MONREALE, KATEDRÁLIS

MONREALE, KATEDRÁLIS, FALDÍSZÍTÉS

MONREALE, JEREMIÁS PRÓFÉTA

MONREALE, KATEDRÁLIS, PADZAT

NOTO, ARISZTOKRATA HÁZ BAROKK DÍSZÍTÉSE

PALERMO, EGYKOI ZSINAGÓGA

PALERMO, EGYKORI RÓMAI HÍD

PALERMO, EGYKORI ZSIDÓNEGYED, UTCATÁBLA

SZT FÜLÖP TEMPLOM, AZ EGYKORI ZSINAGÓGA ALATTI MIKVE

SYRACUSA, BELLOMO MÚZEUM UDVARA

SYRACUSA, EGYKORI ZSIDÓ NEGYED, UTCATÁBLA

ÉLETÚT

70 éves dr. Schöner Alfréd – Mazal tov!

..... binearénu, uvizkénenu néléch....
....időseinkkel és fiataljainkkal megyünk....
(Mózes II. 10.9.)

Kerek évfordulós születésnapon különösen illendő az ünnepeltről a kedves olvasónak egy biográfiával is szolgálni, hogy ki is és mi volt az életútja, akit ünneplünk!?

Prof. Dr. Schöner Alfréd főrabbit Magyarországon és a világban egyaránt ismerik. Munkássága –annak ellenére, hogy szociológusok szerint a polihistorok kora lejárt-kiterjed a rabbinikus lelki munkára, a művészettörténet és pedagógia diszciplínáira is. A rabbi Schöner annyi fele végzett lelki szolgálatot, hogy több nemzedék már úgy emlegeti, hogy mi bezzeg még Schöner idejében így meg így imádkoztunk. Elhíresült dróséinak mindig tanulságos, de néha megmosolyogtató bölcsességei szólásmondással rögzültek. A művészettörténet tárgykörében megjelent írásait szinte valamennyi világnyelvre lefordították. Az általa tanított és ma már felszentelt rabbiként szolgálók a világ négy sarkán erősítik az Alma Mater, a budapesti ORZSE hírnevét. Mindezek ellenére szükségesnek tartottuk, hogy életútjáról elbeszélgessünk mindnyájunk által tisztelt és szeretett főrabbinkkal. Az egyszerűség kedvéért az interjú során a kérdezőt (R)-el és a rektort (S)-el fogom jelölni.

– R: Mind Magyarországon, mind a külvilágban gyakorlati hagyomány volt, hogy a gyakorló rabbik általában rabbi családból származtak. Elhíresült rabbi dinasztiák nevei szerepelnek zsinagógák falain. Egy-egy bölcs mondatukat ma is csak nevüknek –mint forrásnak-megnevezésével szokták idézni. Úgy tudom, Nálad ez a hagyomány megtört. Nem rabbi családból származol, felmenőid között nincsenek vallási vezetők.

– S: Nagyon vallásos ortodox zsidó családból származom. Vidéken nőttem fel, és édesapám a legközelebb található jeshivák állandó látogatója volt. Ahol nem kisebb személyiségtől, mint korunk egyik legnagyobb tudású rabbijától, Jung Reisztlől tanulhatott.

– R: Tanulmányaid során emlékezeted szerint kik voltak Rád a legnagyobb pozitív hatással, kiktől tanultad a legtöbbet? Az köztudott, hogy a 70-es évek eleji rabbi-va avatásod kétarcú. Egyrészt beteljesült életed nagy

vágya, hogy felszentelt rabbi légy, de ezt sajnos a Teremtő akaratából imádott édesanyád nem érhetette meg. Hogy élted meg ezt a katartikus élményt?

– S: Kevesen tudják, hogy a Felszabadulás után a mai zsidó negyed közepén a Kazinczy és Dob utca sarkán komoly zsidó vallási iskolák működtek. Itt tanultam én is és büszke vagyok arra, hogy pályám egyszerre indult olyan hírességgel, mint Móse Tubiá Weisbergerrel, akiből később a leghíresebb ortodox rabbik egyike lett.

Még korábbi időből, kisiskolás koromból, nagy szeretettel emlékszem Grossberg Jenő rabbi úrra, aki nagy empátiával, szinte észrevétlenül csorgatta belénk a zsidó tudatot és tudást. Gimnáziumi éveim legemlékezetesebb oktatója Geyer Artúr volt, akinek tudásának nagyságát csak mai fejemmel tudom felbecsülni.

Utam egyenesen vezetett az Országos Rabbiképző Intézetbe, ahonnan a legtöbb tudást három tanáromtól szereztem, neveiket életem végéig imába foglalom. Egyikük, Domán Ernő, Domán István nemrég elhunyt főrabbi édesapja. Ő a Talmud tanárunk volt. A másik Benoschovszki Imre volt, aki érdekes módon egyik elődöm volt a Hegedüs Gyula (Csáky) utcai zsinagóga

rabbi székében. Ő tőle a zsidó filozófia rejtelseibe nyerhettünk betekintést. És harmadszor, nem utolsó sorban meg kell említenem azt az embert, akiről elmondható, hogy minden jobb rabbi az ő köpenyéből bújt elő, és ez nem más, mint Scheiber Sándor professzor.

- R: Akik közelről ismerünk, tudjuk, hogy több mint hobbid, szenvedélyed a művészettörténet. Szinte teljes szabadidődet ennek szenteled és tudományos munkásságod, beleértve doktori disszertációd is, e témakörben született. Hogyan fér össze a rabbinikus hivatás munka, a művészettörténet, mint kimeríthetetlen tudományág művelésével?
- S: A II. világháború előtt a Rabbiképző Intézetben végzett valamennyi hallgatónak kötelezően kellett hogy legyen diplomája a bölcsészet valamelyik ágából a Pázmány Péter Tudományegyetemről. Tudomásom szerint a háború után hárman szereztünk doktori címet másik egyetemen, mielőtt rabbikká lettünk, és ezek: Schweitzer József, Raj Tamás és jómagam. A Rabbiképző elvégzése után szereztem meg először könyvtárosi diplomámat, majd művészettörténetből doktori és phd. fokozatot is. Írásos publikációimnak, ha statisztikailag tekintjük, egyharmada művészettörténeti tárgy.

Izraeli tartózkodásom alatt is művészettörténetet tanítottam, Haifán, Tel-Avivban egyetemen, és Izrael egyik legnagyobb tanárképző főiskoláján is. Érdekes firtora a sorsnak, hogy amikor először nyílt lehetősége a magyar Rabbiképző Intézet hallgatóinak Izraelbe járni tanulni, a magyar hallgatókat Jeruzsálemben én tanítottam magyarul rabbinikus ismeretekre.

1973 óta dolgozom az előbb Országos Rabbiképző Intézetnek nevezett felsőoktatási intézményben, amit Izraelből történt visszatérésem után vezetésem alatt habilitáltak egyetemmé.

1985-től három és fél évig én képviseltem a magyar

zsidoságot a Parlamentben.

- R: Te ugyan nem tértél ki rá, de zsidó körökben közismert, hogy képviselőséged alatt elsőnek emeltél szót azért, hogy Magyarország vegye fel a diplomáciai kapcsolatokat Izraellel. Mindnyájan tudjuk, hogy mint minden jó, ez is elnyerte méltó büntetését, álltal a szőnyeg szélén eleget.
- R: Hogyan és miért mentél Izraelbe és ehhez milyen élményeid fűződnek?
- S: Sietek leszögezni, hogy én nem disszidáltam, nem menekültem, hanem alijáztam Izraelbe. Úgy érzem, mai napig a cionizmus elkötelezett rabbija vagyok. 1990 Hanukkájakor bejelentettem az akkori zsidó hitközség vezetőinek, hogy feleségemmel együtt Izraelbe távozzom.

Ha tréfásan akarok fogalmazni, azt mondom, 1991 januárjában sietve távoztunk Magyarországról, hogy ne késsük az Öböl-háborút.

1991 és '96 közöttre esik az Izraelben különböző egyetemeken eltöltött tanári időszakom. 1996-ban egy népes magyar küldöttség – az akkori hitközség világi vezetői – felkerestek azzal a kéréssel, hogy jöjjenek haza és segítsen elő az Országos Rabbiképző Intézet egyetemmé habilitálásának folyamatát, amit csak nagy egyetemi tanári múlttal rendelkező valaki képes a Tudományos Akadémiánál előkészítő munka után elérni. Én ugyan a két hónapos előkészítést vállaltam, de abból 22, az OR-ZSE-n eltöltött esztendő lett, két cikluson keresztül rektorként.

Mikor e sorokat Önök olvassák, én jelenleg rektor emeritusként már csak a Hegedüs Gyula utcai körzet rabbija vagyok.

- R: Mi kell ahhoz, hogy valakiből jó rabbi legyen? Meg lehet-e tanulni éppen úgy, mint bármely más szakmát, született adottság vagy Istennek egy különleges ajándéka?

A RÉGI ÉS AZ ÚJ REKTOR

OLÁH JÁNOS ÁTADJA AZ EGYETEM BÚCSÚAJÁNDÉKÁT

[folytatás a 18. oldalon →](#)

– S: A legfontosabb az isteni adomány! A régi próféták ezt úgy fogalmazták meg, hogy rabbivá lenni „elhívásra” van szükség. Mi, a ma élő és funkcionáló neológ rabbik úgy érezzük, hogy kell egy belső elhivatottság, kötelezettségérzet, hogy a zsidó hagyományok figyelembevételével nemzedékről nemzedékre átadjuk a zsidó vallás tudását és gyakorlását. A gyakorló és tanító rabbiként eltöltött 20 évem alatt az általam tanított és ma már felavatott rabbik számára ezt próbáltam minden igyekezetemmel tovább adni. Azt próbáltam átplántálni és rögzíteni tanítványaimnak, hogy sodorja őket az élet bármely közösségbe, mindig az lebegjen a szemük előtt, hogy a közösségükért éljenek, dolgozzanak, vigyék tovább a hagyományokat és figyeljenek oda nagyon a rájuk bízott lelkekre.

Nem győztem hangsúlyozni, hogy a magyarországi megmaradt és vallását is gyakorló zsidóságnak híd-szerep jutott. Hidat kell képezzünk elsősorban izraeli testvéreinkkel, de különböző más felekezetekkel és világnézetekkel is.

Lehet, hogy elfogult vagyok, de kijelentem: a magyar neológ rabbikar csupa nagy tudású és elkötelezett igazi tanítóból áll. Ki-ki a maga helyén, legyen ez egy vidéki kisebb közösség, vagy bármely fővárosi nagyobb kile, elsősorban Isten szeretetére, őseink vallásgyakorlásának kontinuitására fekteti a hangsúlyt.

Biztos, hogy heterogén a rabbikar összetétele is, már csak azért is, mert ahogy mondani szoktam, nemzedékek jönnek és nemzedékek mennek. A mai fiatal rabbik – bátran kijelentem – Kardos Péterhez és hozzám, mint két legidősebb funkcionáló rabbihoz hasonló odaadással szolgálja közösségét, odafigyelve nem csak a halahikus előírásokra, de egyéni, emberi gondjaira, problémáikra is.

A FŐRABBI-REKTOR EMERITUS FELESÉGÉVEL, AKI NEMCSAK MAGÁNÉLETÉBEN, HANEM MUNKÁJÁBAN IS KIVÁLÓ TÁRSA

Differenciált rabbikról beszélhetünk, akik alkalmazkodva a rájuk bízott és különböző elvárású templom-körzetekben mindig az adott közösség igényeihez igazítják egymásétól esetleg eltérő módszereiket.

– Köszönöm a beszélgetést!

Mivel ez az életút riport mindnyájunk által szeretett és tisztelt főrabbinak 70. születésnapjára készült, most úgy illene, hogy zsidó szokásokhoz híven jöjjön az obligát jókívánság. Kívánjuk, hogy taníts és vezess bennünket még tovább, lehetőleg a mózesi kor legvégéig, ahogy mi zsidók mondani szoktuk: Bis hundert und zwanzig!

Újságírói-humorista énem viszont nem bírja ki, hogy ne tegyem hozzá: nem szívesen írtam le ezt a mózesi évszámot, mert az a véleményem, hogy mi halandó emberek ne szabjunk határt a Teremtő akaratának!

Spánn Gábor

KÖRZETI ESEMÉNYEK – HÍREK

Seelenfroind

Június 22-én, pénteken a kabalat shabatot, 23-án, szombaton a shabati muszaf imát AVRAHAM ZELENFROIND, ashdodi (Izrael) kántor vezette le zsinagógánkban. Bár a megszokottól eltérő, ugyanakkor gyönyörű keleti zenei motívumokat hallhattak a nagy számban jelenlévő hittestvéreink.

Róth László, mérnök-informatikus, az OR-ZSE tanára, közösségünk tagja, lapunk képszerkesztője, sok előadás látványtervezője és kivitelezője augusztus hónapban töltötte be 70. életévét. Gratulálunk. Mazal tov!

KÖRZETI HÍREK

Héber Imre Generációs Klub

Közismert, hogy zsinagógánk felett, az ún. díszterem egy részében hétköznapi délutánonként az idősebb korosztály tagjai közül néhányan szabad idejük egy részének eltöltésére gyülekeznek. Egyesek kártyáznak, mások olvasnak, néhányszor hetente egy gyógytornász nő vezetésével tornáznak, s hetente néhány alkalommal vallási tárgyú, a zenéről szóló vagy egészségügyi előadásokat hallgatnak. A klubot úgy hívják, hogy a BZSH Hegedüs Gyula utcai Idősek Klubja.

Azaz csak hívták.

2018.május 10-én azért jöttek össze a vendégek, hogy egy olyan emberről emlékezzenek meg, aki nagyon sokat tett a Hegedüs Gyula (Csáky) utcai körzetért, mint körzeti elnök, illetve az egész magyar zsidóságért, mint az akkori magyarországi zsidóság csúcsképviselője, a MIOK elnöke. Ez a kiemelkedő személyiség Héber Imre, akit e cikk szerzője is személyesen ismert.

A megemlékezésen megjelent a Héber család néhány tagja, a névadó fia, menyé és egyik unokája illetve déd-unokái.

Ki lehetett volna kompetensebb a névadóról történő megemlékezésre, mint a körzet vallási vezetője, dr. Schöner Alfréd főrabbi és dr. Héber Gábor? Az a Schöner Alfréd, akinek a sorsa több ponton találkozott Héber Imrével. Íme néhány emlék.

Schöner dr. még Szegeden, első rabbinikus szolgálati helyén ismerte meg Héber Imrét.

Egymás azonnali jó megértését elősegítette, hogy mindkettejük hitvallása azonos volt abban a tekintetben, miszerint a világ három tényezőn alapszik: a tanuláson, a szolgálaton és a szeretet gyakorlásán.

Ugyancsak összekötötte a két embert az azonos mó-

don való gondolkodás a Talmud Tóráról: mindketten úgy vélték, hogy a zsidóság fennmaradásához szükséges a folyamatos tanulás, amelyet már gyermekkorban kell elkezdni. A tudásszint felméréséhez tartoztak a Hevesi Simonról elnevezett tanulmányi versenyek, amelyek teszt szintjét éppen a talmud tórai oktatás tananyagára alapozták. Bár többen javasolták, Héber Imre nem engedte megszüntetni ezt az oktatási formát. Így aztán, amikor Schöner rabbi Budán Talmud Tórát szervezett, Héber támogatólag mellé állt.

Dr. Schöner Alfréd nagyon szeretett volna Izraelbe utazni, ahol korábban sosem járt. A nyolcvanas évek első felében a nem kóser tórának a Szentföldön történő eltemetésére magyar delegáció utazott ki. Héber Imre, aki a küldöttséget vezette, lehetővé tette, hogy annak tagjaként Schöner Alfréd is kiutazhasson.

A főrabbi azt is megemléltette, hogy Héber Imre számára fontos volt a szépkorúakról való gondoskodás is.

Dr. Schöner Alfréd után Héber Imre fia, Gábor, aki közösségünk egyik vezetője, szólt néhány szót édesapjáról. Megemléltette, hogy Héber Imre édesanyja a Felvidékről, ortodox családból származott.

Gábor elmesélt egy rövid történetet arról, hogy amikor Héber Imre hazafelé jött a munkaszolgálatból, egy katonának megállította és ellenőrizte, hogy mit visz a hátizsákjában. Nem volt véletlen, hogy mások mellett egy tfilint is talált benne. És a katona feltette a tfilint a saját karjára, amelyet oly régen nem rakott már.

A fentiek alapján így talán nem meglepő, hogy ma az idősek klubját a névadó napjától Héber Imre Generációs Klubnak hívják.

KÖRZETI HÍREK

70 után semmi sem változik

Dr. Hunyadi László professzor 70 éves. Szeretettel gratulálunk közösségünk nem régi, de annál aktívabb, Alapítványunk kuratóriumi tagjának. Professzor úr tanszékvezető a debreceni egyetemen, nyelvészet és a robotika – nemzetközi szinten is ismert, illetve elismert tudósa. emellett az OR-ZSE doktori iskolájának tagja.

Nehéz megítélni, hogy mi változik azon a napon, amikor valaki eléri a hetvenedik életévét, de tény, hogy tanszékvezetőként, – az érvényes jogszabályok értelmében – nem folytathatja.

De Hunyadi dr. folytatja: mind az oktató-tudományos tanszéki munkát, mind az informatikai labortevékenységet, itthon és abban a nemzetközi munkacsoportban, amelyben eddig is aktív volt. Csak éppen nem vezetheti a tanszékét. dr. Hunyadi László – eddigi munkájának elismeréseként – megkapta az Egyetem Bölcsész Karának legmagasabb kitüntetését. S akkor nem beszéltünk arról, hogy dr. Hunyadi László Izrael kelet-magyarországi tiszteletbeli konzulja. Volt és marad. Azaz ez a sokrétű tevékenység folytatódik. Sok erőt, egészséget kívánunk, Laci.

Mazal tov!

Elkezdhet hetvenkedni

Lapunk szerkesztője, de. Várnai György júniusban töltötte be a hetvenedik életévét. Nagy megtiszteltetés érte: máftírnak hívták fel a vajislah Jehosua haftárához, majd ezt követően a körzet kiddust adott a tiszteletére.

A körzet elnöke és főabbija, valamint Spann Gábor újságíró köszöntötte a körzet előljáróságának tagját, s adták át részére a körzet ajándékát.

A főabbij és a körzeti elnök köszöntőjében megemlítette, hogy az ünnepelt aktívan tevékenykedik a körzet Alapítványának kuratóriumi elnökeként, a könyvtár létrehozójaként és működtetőjeként, a pályázatok megtervezésében, valamint a körzet zárandokútjainak egyik szervezőjeként.

Mazal tov!

Gál Etelka, körzetünk tagja, a Csáky Csicsergők gyermekklub létrehozója és lelkes működtetője – mesterfokú diplomát szerzett az OR-ZSE-n. Szeretettel gratulálunk.

KITEKINTÉS – BELFÖLD

21. századi Hanukkai csoda Zsidófokon

CSÁKY HÍVŐK NEMCSAK PESTEN

Nem szokásos, hogy szeptemberben Hanukáról lehet olvasni.

Gyermekekoromban, az ötvenes-hatvanas években nyaraimat közel húsz éven át Siófokon töltöttem. Akkor még nem volt kérdéses, hogy lesz-e minjén szombatonként a helyi zsinagógában. De ahogyan mindenütt az országban, az akkori idősebb generáció vallásos hívei már sajnos elmentek, s a régi zsinagóga helyett egy kisebb, de bensőséges síl épült az egykori épület közelében.

A siófoki zsinagóga immár több mint két évtizede minden nyáron péntek esténként és sabbes délelőtt a nyaralók számára nyitva áll. Sok-sok éven át nem is akárcsi volt a zsinagóga rabbija: az áldott emlékü Domán főrabbi, aki július-augusztus időszakra leköltözött a „Balaton fővárosába”.

Sajnos domán dr. már több mint három éve nem lehet velünk, de emlékét hirdetik a zsinagóga falai (és egy emléktábla), amelyben ő hozott létre időszakos közösséget.

Aki Siófokon és a környéken tölt néhány napot vagy hetet ebben a nyári időszakban, lakjon bárhol az országban vagy érkezzen külföldről (Izraelből, Németországból, Belgiumból...) nem mulasztja el, hogy péntek este a kiddus részese legyen. Domán dr. közösségformáló tevékenységét viszi tovább Winkler Miksa, aki áldozatos munkájával és sokak támogatásával nemcsak megteremti a kabalat sábját lehetőségét, hanem a zsinagóga fenntartásáért, fejlesztéséért is dolgozik. Így például klímaberendezést szereltek fel a templomban. Július-augusztus hónapban pénteken esténként az imádkozás után egyre gazdagabb kiddus várja a híveket.

Köztük egyre több olyan hívőt is, akik több-kevesebb rendszerességgel a Hegedüsben imádkoznak az őszi-téli-tavaszi időszakban, s a nyarat vagy annak egy részét a Balaton partján töltik.

S Winkler Miksa szombat délelőttönként is kinyitja a zsinagóga kapuját, felajánlva a tóraolvasás lehetőségét (egy kóser tóra segítségével), de ahhoz általában már nincsen elég hívő jelen.

A zsinagóga – nem kis mértékben az adományoknak köszönhetően – sokat fejlődött az elmúlt időszakban: új padlót, új világítást, szerviz konyhát, s ami legalább ilyen fontos: egy kóser Tóra tekercset és megújult tóraszekrényt.

S egyszer egy évben hosszabb időszakra kinyitják a zsinagóga kapuját: a 30-as évek hagyományait folytatva az elmúlt 10 évben egy sövűajszki weekendet, un. sabbatot tartanak Siófokon.

A ZSINAGÓGA ÜVEGABLAKAI

De volt már itt esküvői kiddus, névadó is.

Összességében az imádkozás mellett fontos, hogy elmaradhatatlanok a baráti találkozások, sokan talán ezért -is- jönnek. Találkozni régi ismerősökkel, barátokkal.

S hogy mit is takar az írás címe?

2016-ban először Winkler Miksa kinyitotta a zsinagógát Hanuka második estéjére. Hogy kiknek?

Évek óta egy zsidó társaság tölti a polgári naptár szerinti év végi időszakot Siófok egyik szállodájában. Idén lehattunk vagy nyolcvanán. S a tőlünk érkezett (köz)kívánságnak tett Miksa ele-

get, amikor először történt meg, hogy a zsinagóga kapui télen is kitarultak. S a „telelők” számát kiegészítették azok a rokonok és ismerősök, akiknek Siófokon van ingatlanjuk, s valamelyiküktől hallották, hogy a második napi gyertyagyújtásra összejövünk.

Mondjuk meg őszintén: nem egy csoda, hogy egy, a téli időszakban kihalt kisvárosban közel száz hittestvérünk „véletlenül” találkozik?

Az már csak hab a fánkon, hogy Szántó Gyuri jóvoltából a hagyománynak megfelelően többféle töltelekkel gazdagított fánkot fogyaszthatunk (ilyenkor sokunk cukorbetegsége sem akadály).

Lehet, hogy hagyományörző világunkban ezzel új hagyományt teremtettünk?

S mert ez az írás a Hegedüs-Csáky Körzeti Hírmondóban jelenik meg, s hogy legyen „hazai” vonatkozása is a siófoki történetnek: a zsinagógát annak újjáépítésekor dr. Schöner Alfréd főrabbi szentelte fel.

DR. SCHÖNER ALFRÉD AVATÓ BESZÉDÉT MONDJA

MÁRTÍREMLÉKMŰ A ZSINAGÓGA KERTJÉBEN

PORTRÉ

Spánn Gábor – Achtzig – bis hundert und zwanzig!

EGY ÚJSÁGÍRÓ SZÍNES ÉLETÚTJA

„Az Isten kegyes volt velem”

Születésnapai beszélgetés az idén nyolcvan éves Spánn Gábor íróval, újságíróval, volt televízióssal

– *Hogyan emlékszik vissza a szüleire?*

– Esténként azért fohászok, hogy sikerüljön a drága jó szüleimmel álmodnom, ami sajnos egyre kevesebbszer adatik meg. Anyám aprócska teremű, kék szemű, szőke asszonyka volt, zsidó létére abszolút német típus. Apámra azonban nem emlékezhetem, hiszen négy éves voltam, amikor a Don-kanyarban zsidó munkaszolgálatosként máig tisztázatlan körülmények között meghalt. Csak egy nagy fehér köpeny lebeg előtttem, ha az alakjára gondolok, hiszen fogorvos volt: a berlini Humboldt egyetemen szerezte a diplomáját 1936-ban. Édesanyám nevelt föl, aki az ismert történelmi okok miatt nem bízott semmilyen rendszerben. A szociáldemokrata párt titkárságán dolgozott, ő volt Szakasits Árpád, Justus Pál és Schiffer Pál titkárnője. Baloldali és ateista volt, ezt nevelte belém is: a hit az Istenre tartozik, meg arra, aki hisz benne.

– *Hol érettségizett?*

– Az akkor nagy hírű Madách gimnáziumban, ahol kiváló képességű osztálytársaim voltak. Az 1956-57-es tanévben érettségiztem, amikor a gimnáziumi szintársulatunk elő merte adni Madách-tól Az ember tragédiáját a Zeneakadémián. Őt epizódszerepet én is játszottam benne, ki kell térnem arra, hogy van bennem színészszerű: édesanyám apja, Parányi Adolf a Király színház örökös tagja volt, s együtt játszott azzal a Fedák Sárival, akitől édesanyám a Zsazsa nevet és a teljes kengyeléjét kapta. Dolgozott bennem

a már említett színészi véna, színész akartam lenni, és föl is vettek a főiskolára, ahol Várkonyi Zoltán volt az osztályfőnök. Ekkor már írtam, és rendszeresen megjelentek humoros írásaim különböző lapokban. A színművészetin az első év után behívatott magához Várkonyi, és azt mondta, hogy ide hallgasson, Spánn, én elolvastam három írását az Ifjúsági Magazinban, ezért most választás elé állítom magát: közepszerű színész akar-e lenni, vagy elsőrangú újságíró és író? Másnak ez bókot jelentett volna, de nekem Várkonyi töröket döfött a szívembe. De az Isten kegyes volt velem, és azt válaszoltam:

tanár úr, igaza van. A segítségével átvettek az ELTE magyar szakára. Hát így nem lettem színész.

– *Az egyetem után televíziós lett. Hogyan talált rá a televíziózásra?*

– Nem én találtam rá a televíziózásra, hanem az talált rám, ugyanis amikor odahívtak dolgozni, még azt sem tudtam, mi az. 1959-ben kaptam egy telefonhívást Puja Frigyesnétől, aki az akkor alakuló Magyar Televízió személyzeti főnöke volt, egyébként Puja Frigyes későbbi külügyminiszter felesége, s azt kérdezte tőlem: Spánn elvtárs, olvastuk az írásait, nem akar maga televíziós lenni? Annyit tudtam az egészről, hogy Nyugaton a híreket már nem csak rádióban mondják, hanem a televízióban is, ahol látni is lehet a bementőket. Másnap bementem az elbeszélgetésre, ahol azt kérdezték: politikai vonalra akar kerülni, vagy a szórakoztató és művészeti osztályra? Felvettek a tévéhíradóhoz segédfelvételvezetőnek, úgyhogy eleinte kvázi postásként dolgoztam: az előhívott filmet a laborból én vittem el busszal és villamossal az adó-

hoz, hogy este be tudják játszani adásba. 1970-ben, miután munka mellett elvégeztem a Színművészeti Főiskola kihelyezett gyártásvezetői szakát, kineveztek gyártásvezetőnek, ami szakmailag igazán komoly poszt.

– *Hány évet töltött a tévénél?*

– Egy híján negyvenet! 1959-től 1998-ig dolgoztam ott, de közben számos lapnak írtam, többek közt az Élet és Irodalomnak, a Vasárnapi Híreknek, a Képes 7-nek, a Magyarországnak. Mivel állandóan pörgő „zizegő” típus voltam, kevésnek bizonyult a tévé híradó munkamennyisége, és addig fészkelődtem, míg sikerült „átdolgoznom” a tévé egyéb szerkesztőségeinek is. Én indítottam el a 80-as években a Falu Tévé riportokkal tarkított társkereső szolgáltatását, színész portrékat készítettem az adás jó részét vidéki nézői számára. Nevemhez fűződik a Falu Tv 1990-es szilveszteri kabaréja, melyet én rendeztem, írtam és amiben az akkor 5 éves Richárd nevű fiam az egyik sikeres jelenet szereplője volt. 1988-ban az a megtiszteltetés ért, hogy én írtam meg mindnyájunk mestere, Scheiber Sándor életéről szóló 30 perces dokumentumfilm forgatókönyvét, amit 16 nyelven feliratozva játszanak a világ televíziói. A színészsér a 80-as években újra erőt vett rajtam, és Moldoványi Ákossal, az MTV akkori sztárriporterével közösen megindítottuk a budapesti Toldi Moziban a „Muzsikál a mozi” c. sorozatunkat, mely több éven át sikeres volt. Színpadra léphettem a Rákóczi úti Hauer Cukrászdában is, ahol kávéházi kabarét írtam, rendeztem és konferáltam.

1997-98-ban az akkor gomba módra alakuló kereskedelmi tévék közül a később politikai okokból tönkretett TV3 és az izraeli tulajdonú Msat televíziók teletextjének főszerkesztője voltam. Szinte egy időben indult az MTV saját teletextje, ahova Márványi György főszerkesztővel helyetteseként alapító lehettem. 1998-ban följánlották, hogy a tévétől jó anyagi feltételekkel el tudok menni nyugdíjba, és éltem a lehetőséggel. A televíziózás mellett Isten segítségével rám mosolygott a szerencse és az addig különböző lapokba beerőltetett humorom intézményes keretet kapott. Ekkoriban a Ludas Matyi főszerkesztője lehettem két évig, és olyan nagy nevekkel dolgozhattam együtt, mint Lehoczki Károly, Trunkó Barnabás, Peterdi Pál és Balázs-Piri Balázs. Sajnos 1998-ban a szocialista tulajdonos az egész sajtó portfólióját eladta a Posta Banknak és mint ma már ismeretes, az akkori mackó bedőlése maga alá temette az értékes lapokat, köztük a Ludas Matyit is. 1998-ban számomra

meglepő módon a Kondor-Hollós vezette Magyar Rádióba meghívtak, hogy legyek a Kossuth Krónika reggeli adásának jegyzetírója, szigorúan politikamentes, közéleti humoros jegyzetekkel. Ez igazi kihívás volt, hisz saját hangomon, megszabott időkereten belül kellett elmondanom humoros jegyzeteimet úgy, hogy ne haradjak a hatalomba és azzal a tudattal, hogy ezt a műfajt előttem olyanok vitték sikerre, mint pl. Bajor-Nagy Ernő. Ezt 6 évig csinálhattam olyan sikerrel, hogy a 90 éves Magyar Rádió történetében először egyszer már elhangzott és bárki által ingyen meghallgatható jegyzeteimet 5 kötetben a Magyar Rádió kiadta. De az írás az életem része maradt: büszke vagyok rá, hogy nyolc éve állandó rovatom van az Új Élet című lapban.

2010-ben Schöner Alfréd főrabbi úr kérésére – aki akkor az OR-ZSE rektora volt – 2018-ig az Egyetem Szociális Munkás és Zsidó Közösségszervező Tanszékének hallgatóit taníthattam 21. századi kommunikációs elméletre és gyakorlatra.

– *Végül beszéljünk a magánéletéről is!*

– Életem egyik csodája a feleségem, akivel a legendás zsidó tudós, Scheiber Sándor – fakadjon áldás az emlékéből! – hozott össze. Scheiber behívott a Rabbiképző Intézetbe, és azt kérte: gyere el egy istentiszteletra, és be foglak mutatni valakinek, aki a feleséged lesz. Elmentem és katartikus élményem támadt: egy szót sem értettem a héber imákból, de újra láttam anyámat és apámat. Csodálatos volt. Majd Scheiber föl vitt a harmadik emeletre, és bemutatta nekem Ágit, akinek két hét múlva megkértem a kezét. Soha nem nősnék újra, de ha igen, akkor megint őt venném el, hiszen elfogadott engem az összes hibámmal és bűnömme, és csendben, észrevétlenül hívó zsidót csinált belőlem. Az 1985-ben született Richárd fiam Istennek hála mára a jelek szerint révbe ért. Konzulesként dolgozik egy jó nevű folyamat-optimalizációs cégnél.

Péntek esténként és ünnepeinken saját templomkörzetemben a Hegedüs Gyula utcai zsinagógában imádkozom, szombat reggelente áldott emlékü anyám helyén, a Dohány utcai zsinagógában. Bízom abban, hogy ha az égi utazási iroda elszólít a kirándulásra, ahonnan még nem tért meg utazó, a jó indulatú földi kollegáim által gondosan feltárba gyűjtött bűneim listájánál több lesz az erényeim serpenyőjében, ezért erről legközelebb csak a 160-adik születésnapomon vagyok hajlandó újra nyilatkozni.

Kácsor Zsolt

NŐCSOPORT

Lajtai Ági néni

A NŐCSOPORT RÉGEN ÉS MA

Az átlagember a címben lévő kifejezés hallatán arra gondol, hogy a szebbik nem tagjaiból néhányan valamilyen tevékenységet együtt végeznek, leginkább saját magukért, egyszer-egyszer az egyenjogúságuk biztosítására.

S ha ez egy zsidó vallási közösségben működő alakulat? Kapásból nem igazán tudjuk megfogalmazni a tevékenységüket, legfeljebb bizonytalan sejtéseink vannak.

Ilyen gondolatokkal kerestem fel Lajtai Tamásné, vagy ahogyan legtöbbször hívja őt, Ági néni.

Ági néni, a Teremtő segítségével a múlt évben töltötte be a 90. életévét. Erről tanúskodik egy fénykép közösségünk honlapján, amelyen zsinagógánk vallási és világi vezetőinek képviselői köszöntik a Nőcsoport egykori elnöknőjét.

Egy negyedszázadon keresztül tevékenykedett ebben a minőségben értünk. Mit csinált? Leginkább szervezett. Kisebb és nagyobb keddusokat, széder estéket. Nagyünnepek előtt gyümölcsöt és csokoládét vitt a betegeknek a Szeretetkórházba. Tu Bisvat idején a lakásukhoz kötött embereknek is biztosította, hogy minimum 15 féle gyümölcsre mondhasanak brócht.

Ági néni nem felejt el a 2000-2001 körüli időt, amikor a Nagytemplom tatarozása idején úgy tudtak elhelyezni 200 főt a széderen, hogy a padokat kiemelték, s helyükre – részben a Visegrádi utcai zsinagógából kölcsönzött asztalok mellett biztosítottak helyet számukra.

Az is az ő nevéhez fűződik, hogy egy időben a megsokott két széder helyett csak egyet tartottak, azért, hogy a rabbi és a kántor is a családi asztalnál, otthon tölthesse a második estét.

Szervezte a hannukai és púrimi rendezvényeket, bar micvókat, esküvőket.

Abban az időben a Páva utcából érkezett az étel. Ha azt hinnénk, hogy nem is volt ezzel további tennivaló, úgy nem ítélnék meg helyesen a helyzetet. A szédertálat helyben készítették, s az étkezést követően a mosogatás sem volt egyszerű, mert akkortájt nem volt melegvíz a konyhában.

A többes szám használata persze jogos, hiszen Ági néni többek között Weiss Borika néni, Livia néni, és sokan mások, így többek között Bori és Pannika (csak így, vezeték-név nélkül ismeri a mai zsinagógai közösség), s segítettek a munkájában. S – nem tévedés – gyermekek is segítettek a terítésben.

Ági néni beszélgetésünk során többször említette egy Olga nővér nevét, aki a legnagyobb segítsége volt a Szeretetkórházban az ételosztásban. S azt sem felejt el, hogy

azzal is kellett foglalatzkodnia, hogy pénzbeli adományokkal egészítse ki a rendelkezésére álló anyagi keretet.

Saját kocsijával ő is részt vett az edényeknek a Mikvébe történő eljuttatásában.

A konyhát akkortájt Lőwy Tamás főrabbi úr felügyelte, mellette Ági néni megiahi feladatokat is ellátott.

Ezt a sokoldalú szervezőmunkát csak akkor kényszerült feladni, amikor 2012 őszén, erev rosh hasanakor Ági néni elesett.

Ági néni nemcsak a szociális munkája volt nagyon színes, hanem a magánélete is. 1975 -2012 között Izraelben majd Belgiumban, Antwerpenben végül New Yorkban volt a fia családja otthona. Érthető, hogy Ági néni – férjével, Tamás bácsival együtt – gyakran kereste fel gyermekét, unokáit.

Csak a pontosság kedvéért: ma 9 unoka, 15 dédunoka örül Ági néni hangjának, amikor telefonon beszélnek.

Persze az élet nem áll meg: változnak az idők, változnak a lehetőségek. A fentiekben felsorolt tevékenységeket a Nőcsoport vezetői, Bori és Panni, segítőikkel együtt, manapság is szervezi.

Mindezek mellett manapság rendszeres péntek esti vacsorák, ritkábban, de ugyancsak rendszeresen szombati ebédek, évente egy-két külföldi uticélú kirándulás segíti a közösség összekovácsolását. Mindennek megszervezésében a korábbinál is nagyobb feladat jut a Nőcsoport tagjainak.

Jelentősen fejlesztették a konyhát, új, részben adományokból vásárolt főző- és mosogató alkalmatosságok segítik a hölgyek munkáját, a közösség tagjainak örömeire.

Azt szoktuk mondani, hogy minden sikeres férfi mögött van egy nő. Így van ez a közösségünknel is. Volt és van egy nőcsoportunk, amely jelentősen hozzájárul zsinagógai

közösségünk sikeres működéséhez. A hagyományok folytatásában Ági néninek elvülhetetlen érdeme volt. Sokan, akik ismerjük, mindig szeretettel gondolunk rá.

Jó egészséget bis hundert und zwanzig Ági néni!

KITEKINTÉS – BELFÖLD

A szegedi Új zsinagóga rehabilitációja

Két oka is van annak, hogy ebben a számunkban a szegedi zsinagógát mutatjuk be olvasóinknak: egyrészt tervezője-építője az a Baumhorn Lipót, aki a Csáky zsinagógát is tervezte, másrészt ennek a zsinagógának a külső homlokzatát – másik három zsidó templommal együtt – a magyar állam jelentős pénzügyi támogatásával felújították.

Hogy erről „meggyőződhesünk”, közösségünk augusztus végére zárandok utat szervezett Szegedre és Szabadkára (ezt a zsinagógát is nemrég avatták újra a magyar állami támogatással történt felújítás után)

Mivel a kirándulásra lapzártánk után került sor, így az utazásról illetve a szabadkai élményekről csak a következő számunkban tudunk beszámolni.

Cégünk, a König és Wagner Építések Kft. 1999-ben, közbeszerzési pályázat alapján elnyerte a szegedi Új Zsinagóga felújításának tervezési munkáit. Írásom ezen gyönyörűség rehabilitációjának megvalósítását kívánja összefoglalni. Az akkor elkészült tervdokumentáció a zsinagóga épületének külső-belső felújítási terveit tartalmazta, valamint valamennyi érintett szakágban a teljeskörű épületdiagnosztikai vizsgálatokat is. A tervdokumentáció négy ütemre bontva készült (kupola, tető, homlokzatok és a belső felújítás). A munkálatok már akkor elkezdődtek, de a rendelkezésre álló anyagi eszközök miatt csak az első ütem, a kupola felújításáig jutottak.

A dokumentált tervek akkor még eleve csak a kupola, illetve a második ütem, a tető részbeni megvalósítására voltak elegendőek. Az ezután következő mintegy 15 év alatt a tetőn a lehetőségeknek megfelelő, legsürgősebb munkákat is elvégezték, akkor sem a homlokzat, sem a belső felújítása nem kezdődött meg. Három alkalommal nyílt lehetőség pályázati források esetleges megszerzésére, ehhez azonban – mivel az épületet időközben műemlékké nyilvánították – építési engedélyre volt szükség. Az építési engedély megszerzését 2006-ban a teljes épületre vonatkozóan megkíséreltük, azonban az eljárás a pályázat sikertelensége miatt megszűnt. Legközelebb 2009-ben

adtunk be a homlokzat felújítására vonatkozó építési engedélyezési tervet, mely alapján jogerős építési engedély született, azonban az erre vonatkozó építési munkák akkor még nem indultak meg. 2012-ben az engedély lejárt, miatt ismét elkészítettük a homlokzat felújításának engedélyezési tervét, mely 2013-ban építési engedélyt kapott, ez ma is érvényben van.

A 2015-ben megnyílt állami támogatási források segítségével a homlokzat (és a csatlakozó tetőszakaszok), valamint a kert és a kerítés felújítására vonatkozóan cégünk – ismét közbeszerzési eljárás alapján – készíthette el az aktuális munkákhoz tartozó kiviteli tervdokumentációt. (Ebben a folyamatban legaktívabb építész kollégánk Rimely Ádám volt.) Ezen tervek felhasználásával az épülethomlokzati munkák beindultak, és mostanra a homlokzatok felújítása be is fejeződött. Az épület felújított külső látványa így „véglegesnek” tekinthető.

Jelenleg a kertépítészeti munkálatok folynak, melyek ennél az intézménynél – eredeti létrehozója okán – ez különös jelentőséggel bír. Az eredeti „Zsinagóga és az iskola-telek fásítási térképe” alapján (mely feltételezhetően egyben a Löw Immanuel kertterve nyomán kivitelezett megvalósulási térkép is), valamint döntő többségében az ő beszédeiben, ill. az Új Zsinagóga ablakfestészetében

[folytatás a 26. oldalon →](#)

szereplő növények alkalmazásával egy „korlátozott nyíl-vánosságú” parkot szeretnénk létrehozni, mely így „Immanuel kertje” lehetne. A térkép alapján újra visszaállítjuk az utcák által határolt Löw-kertrészek fő elemeit, a K-i zöldfelületet pedig a meglévő, megőrzésre érdemes koros fák megtartása mellett a telekhatároló sövények részbeni újratervezésével és a talajtakarók segítségével vonnánk be a koncepcióba. (Kerttervezőnk Holtság Ágnes.)

Egy adott – és, mint jelen esetben is, komoly történeti és művészeti jelentőséggel bíró – épület esetében nagyon nehéz különválasztani a külsőt a belsőtől, az épületet a környezetétől. Ezért a tervezés során szem előtt tartottuk az épület, mint teljes egész szempontjait, a homlokzat felújítása (rekonstrukciója) során figyelembe vettük a külső és a belső érintkezési pontjain jelentkező feladatokat, ugyanígy a fal és a tető, valamint a fal és a környezet (jelen esetben hangsúlyosan a kert) vonatkozásában is mutatózó faladatok átfedéseit. Az ütemezés a pénzügyi lehetőségek realitásainak igyekezett megfelelni, ugyanakkor tudnunk kellett, hogy a feladat lehető legteljesebb, legkomplexebb megvalósítása hozhatja a legjobb eredményt. A most folyó, illetve a – részben befejeződött –, és a még hátralévő kiviteli munkák elvégzése teszi majd teljessé ennek a gyönyörű épületnek a rehabilitációját.

A jelenleg befejezettnek látszó építkezés csak a gyönyörű ház külső megjelenése szempontjából tekinthető

késznek, véglegesnek. A megvalósítási munkák – természetesen az anyagi lehetőségek alapján – építési-építészeti szempontból is logikus sorrendben, értelmes ütemezésben készülnek: fentről lefelé és kívülről befelé. Eddig elkészült a tető és a homlokzat, zajlanak a kerti munkák, de a belső tér rehabilitációja még hátravan. Információink (és reményeink) szerint ez az ütem is belátható időn belül is megindulhat, és így teljessé válhat

A SZEGEDI ÚJ ZSINAGÓGA REHABILITÁCIÓJA

A ház és rehabilitációjának illusztrálására ennek a gyönyörűségnek néhány, a munka közbeni állapotot mutató, valamint az elkészült külső és a további munkára váró belső szépség néhány fényképét, valamint a ház és története legjobb ismerőjének, az ebben a feladatban is velünk dolgozott művészettörténésznek, Dávid Ferencnek (2015-ben, tehát még egy korábbi ütemben készített) írását mellékeljük.

2018. június
König Tamás DLA
építész

A szegedi Zsinagóga művészettörténeti helye

A szegedi zsinagóga a magyarországi zsinagógaépületek közül a legkiválóbb, egy műfaj hosszú fejlődéstörténetének csúcspontja, a magyar-zsidó törekvések építészeti kifejezése. Építész a kor jellemző térformáló szerkezeteit nagyszabású módon használta, s helyet teremtett a társzművészeteknek részmondandójuk kifejtéséhez. A szegedi zsinagóga belső terének szíkompozíciója, a benne alkalmazott szövegek és ábrázolások az épületet összművészeti alkotássá emelik, amelynek jelentőségét növeli, hogy az együttes egy zsidó épületikonográfia megteremtésének társtalanul maradt kísérlete.

A tények, röviden: a zsinagóga építésére 1899-ben írtak ki pályázatot, amelynek résztvevői közül a díjazottak és tervmegvételben részesülők neveit ismerjük (Baumhorn Lipót, Kármán Aladár-Ullmann Gyula, Komor Marcell-Jakab Dezső, Brestschneider Frigyes, Ostrosinszky Dezső). A pályázati tervek eltűntek, Komor Marcell és Jakab Dezső terve - kis változtatásokkal - Szabadkán valósult meg. A zsinagóga 1900-

1903 között épült föl Baumhorn Lipót (1860-1932) építész tervei, s Löw Immanuel főrabbi (1854-1944) ikonográfiai tervei szerint. A kiváló iparos és művész-közreműködők nevét a Löw Immanuel által írt, s 1903-ban Szegeden megjelent füzet sorolta föl. A szegedi zsinagóga kupolával koronázott centrális jellegű épület, amelynek külső architektúráját többszörösen egymás alá rendelt változatos tömegek, s a rajnai későromán és az olasz gótika elemeiből kevert stílusú díszek jellemezzék. Világos alaptömegek sorolódnak itt a nehezen áttekinthetőség mértékéig, mintegy a túlradó szellemi gazdagság képzetét keltve, s fölidézve a művészet történetének ismert fejezeteit, nagy hatásait. Az épület külső megjelenésének vezérmotívuma a magas dobra állított emelt ívű kupola, széles lanternával, amely két külön emeletre tagolt. A fedés gerezdelt, gótikus mintázatú. A kor építészeti számára ez a megjelenés, a nagy centrális tömbből kiemelkedő kupoláé a nagy-zsinagóga jellegzetes tömege: a szegedi zsinagógapályázattal egyidőben rendezett budapest-lipótvárosi zsinagó-

gapályázat szinte minden ismert terve ilyen. A középeurópai, elsősorban német és magyar zsinagógaépítészetben kialakított megoldás a zsidóság keleti eredetének megjelenítése egyfelől, s diadalarchitektúra másfelől, magába foglalva a kupolaépítés újabbkori hagyományait. Épp ennek volt aktualitása Magyarországon a kilencvenes évek közepétől: a budapesti és szegedi nagy-zsinagóga építési szándékok az 1895 évi recepciós törvény, azaz a zsidó vallás egyenjogúságának törvénybeiktatását követték. A recepciós törvény nem csak az évszázados egyenjogúsítási törekvések lezárása volt, hanem több annál: a korábban megadott jogok az egyénre, a zsidó polgárra vonatkoztak, s nem a vallásukra, önmeghatározásuk lényegére. A budapest-lipótvárosi tervek közül több a szegedihez hasonlóan a firenzei dómkupolára visszatekintő emelt ívű lanternás kupolát alkalmazta, épp azt, amelyet Steindl épített a parlamentre. A mindenki számára világos utalás az országgal való azonosságot, a magyar-zsidó lét diadalát fejezte ki hatásosan. A szegedi épületnek volt önálló mondandója is, a magyarországi zsidóságnak szóló: a hitközség a neológ zsidóság fővárosának tudta magát. A hosszú történet a két Löw személyével világítható meg leg egyszerűbben. Löw Lipót (1811-1875), negyed századon át a szegedi hitközség rabbija volt a magyar neológia legfőbb harcosa, elméleti megalapozója, az egyenjogúsításhoz vezető út kikövezője, fia Löw Immanuel a mű folytatója, nagyhatalmú tanítóként s elismert tudósként a zsidóság múltjának és jelenének megjelenítője. Löw Lipót terjesztette el Magyarországon a zsinagógai liturgia megújításának, az istentisztelet külsőleg is ünnepélyes formáinak módozatait, ő alapozta meg tudományosan a zsinagógaépület modern elrendezésének részleteit, s ő szorgalmazta, hogy a zsinagógaépület külső megjelenésével is hatást gyakoroljon környezetére, fejezze ki a zsidóság igényét az egyenjogúságra.

A szegedi zsinagóga külső architektúrájának stíuselemei középkoriasak, azt a korszakot idézik föl tehát, amelyben – a 19. század kultúrfilozófiája szerint a vallásos érzés szülte meg az építészeti formákat. A középkori formák ilyen általánosságban való megjelenítését a zsinagógaépületen Gottfried Semper alkalmazta első ízben (Drezda, 1838-1840), s javaslata a mór stílusú zsinagógák két évtizedes diadalát követően terjedt el szélesebb körben. A középkorias megjelenés kifejezte azt az igényt is, hogy a zsinagógák kisebb mérvben különüljenek el más vallások kultuszépületeitől, mint azt a mór stílusú zsinagógák tették, hogy formáik a vallás lényegét fejezzék ki főmondandójukként, s azt színezzék a zsidóságot jellemző formálással. A részletformák különböző forrásokból származnak, de ezeket egységes egésszé alakította Baumhorn Lipót a késői historizmus építészeti fölfogása szerint. A részletek válogatásának alapja esztétikai, épít a 19. század végére a művelt nagyközönségben már kialakult ismeretekre. Idézetek ezek, megjegyzettek és könnyen megjegyezhetőek, akár az operaáriák dallamai. A különböző forrásokból származó idézeteket azonban egységes architektúrává gyúr-

ja az építész, ebben fejeződik ki alkotókészsége és a modernitása egyaránt. A gazdag halmozottságot kifejező épületkültűhöz képest a zsinagóga belső tere fenségesen egyszerű. A látvány lényegét a négy karcsú, s igen egyszerű oszlopra állított kupola alkotja, amelynek felülete részben üveg, színes fény ömlik be rajta az isteni kinyilatkoztatás kifejezéseként. A hatalmas és szabadon lebegő szerkezet a kor építéstechnikai eszközeinek, a vasszerkezetnek és a rabciboltozatnak kiváló használatán alapul, s a tágasságot, magasságot hangsúlyozva a kor technikai tudását is fölmutatja. A kupolát négy oldalról egy-egy fiókos harántdonga kíséri, a sarokterek keresztboltozatos lefedése pedig megbújik az alacsony árkdnyílások mögött. Gazdag, sokrészes rendszer ez is, de a központi látványnak alárendelt, annak hatását kísérő - kiegészítő. Ilyen második elem a keleti lezárás hálóboltozata is, amelynek meredek csúcsíveit, s gazdag bordarajzatát a parlament kupolacsarnoka ismeretében, s talán arra célozva formálta meg az építész. A hálóboltozat háttér, amely előtt a tóra fala kibontakozik, oszlopokkal, ívekkel és oromzatokkal gazdagon, közepén áttört kupolával. A szabadon formált test a frigysátor jelképe, s mert formái a zsinagóga kupoláját ismétlik meg, az egész épületet is frigysátorként interpretálják.

A fenti szöveg a zsinagóga felújításának a König és Wagner Építésszek Kft. által 1999-ben készült tervéhez készült. Ma, több mint másfél évtizeddel később az épület külső helyreállításához készülnek tervek, s ezt kíséri rövid művészettörténeti bevezető. A történet néhány újonnan – elsősorban a szegedi zsidó hitközség irattárában a hitközség, s különösen Ábrahám Vera irattáros és könyvtáros segítségével föltárt részletét a „Löw Immanuel zsinagógaparkjának rekonstrukciója” címmel írt dokumentációban olvashatják. Ide, a homlokzatok és tetők helyreállításához készülő tervhez, amelyet Wagner Péter készít munkatársaival annyi tartozik, hogy az épület az elmúlt százttíz évet igen jó minőségben élte túl, ahogy azt 1944-es év rettenetét követő, az épületben bekövetkezett károkat felsoroló 1948-ban készített jelentések tanúsítják. Az elmúlt évtizedben a zsinagóga tetejének megújítására került sor, a bádógázszerkezet tekintetében egyes helyeken leegyszerűsítő megoldásokkal, amelyeket így is el kell fogadnunk. A tető és a héjazat javításának hibái a jelen felújításra nem csekély feladatot rónak, ennek azonban nincsenek művészettörténeti szempontból értékelendő részletei. A homlokzatok részletei szerencsére nagyrészt épek, vagy legalább formailag teljesek, olyannyira, hogy felújításuk nem formai kiegészítéseket, hanem restaurátori tudást és lelkiismeretességet kívánnak. Ezekből az erényekből azonban nem csekélyet, mert 1900-1903 között nagy tudású iparosok működtek itt, akik válogatott anyagokat használtak mára szinte eltűnt színvonalon.

2015. november
Dávid Ferenc
művészettörténész

